

MAGYAR TANÍTÓKÉPZŐ

A TANÍTÓKÉPZŐ-INTÉZETI TANÁROK

LV. ÉVFOLYAM

ORSZÁGOS EGYESÜLETÉNEK

BUDAPEST, 1942.

4. SZÁM

FOLYÓIRATA

ÁPRILIS

Az eszményi gyakorlatiasság a mennyiségtan tanításában.

A gyakorlati irányú középiskolákra vonatkozó 1938: XIII. t.-c. életre hívta a liceumot is. A liceum tehát szintén gyakorlati irányú középiskola. *Tanterve* és ennek *Utasítások* című része lépten-nyomon hangsúlyozza. Dr. *Padányi-Frank Antal* Egyesületünk egyik taggyűlésén *Az eszményi gyakorlatiasság a liceum és leányliceum munkájában* című értekezésében fejtegette ennek a kérdésnek értelmét, jelentőségét és megoldásának egyes módjait.* Cikkében megemlíti a következőket is: „A liceum gyakorlatiasságának részletesebb kidolgozására felkérjük majd egyes kartársainkat.” Az a megtiszteltetés ért, hogy a mennyiségtannal kapcsolatban beszámolhassak erről.

Mielőtt a részletekbe bocsátkoznám, szükségesnek tartom két dolog tisztázását. 1. Amiket mondok, az nemcsak a liceum, hanem a tanítóképző mennyiségtan tanítására is vonatkozik. Ugyanis egyrészt még megvan, és egyelőre nem is szűnik meg a tanítóképző IV. és V. osztálya, s a tanítóképző mennyiségtani anyaga kevés módszeres egység kivételével megtalálható a liceum tantervében is (fordítva ez nem állítható!), másrészt pedig a liceumot elsősorban a tanítóképzés előkészítő iskolájának tekintem, tehát a főszempont előttem mindig az, hogy mit kell tennem, ha jó magyar tanítót akarok nevelni. — 2. A másik dolog pedig, amit tisztázni óhajtok, az, hogy miképpen értem az eszményi gyakorlatiasság fogalmát. Felelet: úgy értem, ahogy az a liceumi s tanítóképzői *Tanterve és Utasítások* szelleméből következik, és ahogy dr. *Padányi-Frank Antal* a már említett alapvető értekezésében világosan kifejtette. Gondolataival teljesen egyetértek. Legyen szabad ebből a három munkából a következőket idéznem.

1. A liceumi *Általános Utasítások* szerint: „A liceum feladata, hogy a tanulót vallásos alapon és nemzeti szellemben erkölcsös polgárrá nevelje, gyakorlati irányú műveltséghez, a fiútanulót ezenfelül gazdasági, a leánytanulót pedig háztartási ismeretekhez juttassa, továbbá a családi és iskolai gyermekneveléshez szükséges alapismeretek tanításával magasabb nevelési szaktanulmányokra előkészítse, s végül főiskolai szaktanulmányokra képessé tegye. — A liceum

* *Magyar Tanítóképző*, 53. évf. 97—110. 1.

léleknevelő és emberalakító munkájának első vezető gondolata tehát a valláserkölcsi alapokra épülő nemzetnevelés. — A líceum minden munkáját, kivétel nélkül minden tantárgyának tanítását át kell itatni a vallásos és nemzeti gondolattal. — A líceumnak éppen olyan egyetemesen művelő iskolának kell lennie, mint a gimnáziumnak, eszménye éppenúgy az egész ember kiművelése. — Gyakorlati iránya nem jelenti és nem is jelentheti a magasabbrendű értelmi nevelés hiányát, hanem e munka mellett a gyakorlatiasságot mint módszeres többletet kell nyújtania. — A gyakorlatiasságnak a líceumban a nevelés szellemében kell jelentkeznie.“

2. A tanítóképző tantervében kifejezetten nincsen szó arról, hogy a tanítóképző gyakorlati irányú iskola, de hogy erre kell gondolnunk, mégpedig az eszményi gyakorlatiasságra, az kitűnik az *Altalános utasításból*, melyben többek között ezek is olvashatók: „A tanítóképzés feladata egészséges, vallásos és hazafias, művelt, hivatásukat értő és szerető tanítók nevelése. A tanítóképző-intézet ezt a feladatot testi, erkölcsi és értelmi neveléssel oldja meg. A tanítóképző-intézet a tanítói hivatásra előkészítő szakiskola, ezért tantervében minden tárgy a tanítói hivatásra való kiképzést szolgálja. Szakiskolai jellege nemcsak az anyagban, hanem még fokozottabb mértékben a módszerben jut kifejezésre. Minden tárgy tanításában az erkölcsös, művelt ember eszménye lebegjen a tanár szeme előtt. Az anyagot úgy dolgozza fel, hogy megmozgassa a tanulók érzelmevilágát, és ennek alapján elhatározásokra és tettekre serkentse az ifjúságot. A tanítóképző-intézetben ne legyen ellentét az elméleti pedagógia tanítása és a gyakorlati nevelés és tanítás között.“

3. Dr. *Padányi-Frank* Antal pedig előbb jelzett cikkében ezeket mondja: „A gyakorlatiasság lényegében a gyakorlati élet szolgálatát jelenti. Először is azt, hogy az életben ne az anyagiasságot, ne az üzletszerűséget lássuk, hanem a *Szentírás* következő szavainak értelmét: Én vagyok az út, az igazság és az élet. Így következik a gyakorlatiasságból a vallásos alapon való nevelés. A vallás hirdette örökéletre elő kell készülni. Ez az előkészület a földön, a gyakorlatiasság követelményének megfelelően a magyar földön történik. Csak akkor vagyunk igazán gyakorlatiasak, ha ezt a magyar életet iparkodunk minél különbbé tenni. Így utal a gyakorlatiasság gondolata a nemzeti szellemben való nevelésre, az érzelmi élet nemesítésére, az akarat erősítésére, logikai önállóságra. — A helyesen értelmezett gyakorlatiasság az eszmények felé, az eszményi magyar élet felé törekszik. Az dolgozik eszményi módon, aki az élet gyakorlati feladatait tudja a magyar értékek szempontjából megoldani. Az eszményi gyakorlatiasságnak ez az értelme.“

Az idézett gondolatokat saját elmélkedéseimmel egybevetve, az eredmény, mint már említettem, a teljes megegyezés. Csak még a következőket fűzöm hozzá.

A líceum tantervében, ennek utasításaiban mindenütt csak gyakorlatiasságról olvashatunk eszményi gyakorlatiasság helyett. Ezt az utóbbi kifejezést dr. *Padányi-Frank* Antal alkotta annak a gyakorlati

szellemnek, iránynak a megjelölésére, amely a *Tanterv és Utasítások*-nak alapgondolata. Valóban találó kifejezés, mert hogy a *Tanterv és Utasításokban* emlegetett gyakorlatiasság, úgyszintén a tanítóképző tantervéből kisugárzó és feljebb idézett szellem nem más, mint eszményi gyakorlatiasság, az az elmondottak alapján nyilvánvaló.

Az eszményi gyakorlatiasság fogalma tehát többet jelent, mint amit gyakorlatiasságon a szó megszokott, közönséges, mondhatnám: szűkebb körű jelentése szerint értenek. Jelenti ezt az utóbbit is, de többletként jelenti még mindazt, amit a tanítás alaki vagy nevelői céljainak, értékeinek neveznek. Az első pillanatra talán meglepőnek tetszhetik ez a megállapítás; úgy érzem azonban, hogy már az eddigiekből is kitűnt, a következőkből pedig majd méginkább kitűnik ennek igazsága.

A gyakorlatiasság szempontja tehát nincs ellentétben az iskola eszményi céljaival, hanem azzal tágabbkörű, szerves egységet alkot. A gyakorlatiasság fogalmát ennél fogva ebből a magasabb szempontból kell értelmeznünk. Erre utal a szó előtt levő jelző: *eszményi*. És ez nem is lehet másként. Az ember ugyanis társas közösségben él. Nem lehet tehát eszményünk a negatív ember, a hindu fakír vagy yogi, aki képes ugyan az akaratere csodáira, ami érdeme, másrésről azonban a teljes tétlenségben leli örömét és eszménye a nirvána. A közösségben való élet a pozitív embert, az alkotó, küzdő, dolgozó, cselekvő embert kívánja. A cselekvés pedig nemcsak fizikai. Az élet igen gyakran szellemi és erkölcsi kérdések, feladatok elé is állítja az embert, s az embernek ezeket meg kell oldania!

Mindezt jobban megvilágítja egy példa. Mivel úgysis a mennyiségtanról van szó, ennek köréből választom. Mondjuk, a kamatszámítással kapcsolatos tudnivalókat tárgyaljuk. Megbeszéljük, hogy melyik pénzügyi intézetbe célszerűbb betenni a pénzünket, vagy melyikből vegyük fel a kölcsönt. Szó lesz a bankokról, takarékpénztárakról, hitelszövetkezetekről, a pénz betevésének, kivevésének módjáról, a betétkönyvről, telekkönyvről, a kamat kiszámításának módjairól, táblázatokról, az eredmények kikerekítéséről, a kölcsön vissza-nemfizetésének törvényes következményeiről, stb. Mindez a szűkebb értelmű gyakorlatiassághoz tartozik. De ha ezenkívül még arra is rámutatunk, hogy szorgalmas munkával, takarékossgal esetleg nem szorulunk kölcsönre, hanem magunk is gyűjthetünk tőkét magunknak, ha a kölcsönrel, az adóssággal kapcsolatban annak becsületes, pontos visszafizetését, mint kötelességet is hangsúlyozuk, ha ilyen módon az érzelmek felkeltésével erősítjük tanítványainkban a felsorolt erények gyakorlására irányuló készséget, akaratot, aminek eredményeként ezek az erények tettekben valósulnak meg, — akkor nemcsak a szűkebb-értelmű, hanem az eszményi gyakorlatiasságot szolgáltuk.

Magától értetődő, hogy a gyakorlatiasság fogalmának ez az értelmezése, vagyis az eszményi gyakorlatiasság érvényes nemcsak a liceumra, hanem a tanítóképzőre is. Hiszen olyan tanítókat óhaj-

tunk, akik a nemzet igazi „napszámosai” lesznek; hősei a mindennapi életnek, a remélt jövő jobb magyar életnek. Ez pedig a legtisztább gyakorlat, a magyar személyiség életgyakorlata. Sőt ez maga a magasabbrendű élet!

Dolgozatomban főképen a fiúliceumról és tanítóképzőről szólok. Természetes azonban, hogy mondanivalóim a leányok intézeteire is vonatkoznak. A még további részletezés és megvalósítás ebből a szempontból kartársaim munkásságát várja.

Ezek után lássuk mármost, hogyan szolgálhatjuk az eszményi gyakorlatiasságot a mennyiségtan tanításával kapcsolatban a liceumban és a tanítóképzőben.

Említettem már, hogy az eszményi gyakorlatiasság fogalmában benne van a közhasználatú, vagyis a szűkebb-értelmű gyakorlatiasság, és benne vannak a tanítás alaki, nevelő céljai. Ezeket így csoportosítottam: értelmi (logikai), esztétikai és valláserkölcsi (etikai) célok, az utóbbiakba beleérttem a nemzeti, hazafias célokat is. Amikor tehát a mennyiségtan tanításának az eszményi gyakorlatiasságot szolgáló szerepéről beszélek, szólnom kell annak a szűkebbértelmű gyakorlatiasságban, az értelmi (logikai), az esztétikai és a valláserkölcsi (etikai) nevelésben való szerepéről. Lássuk ezeket egyenként!

1. *A mennyiségtan a szűkebbértelmű gyakorlatiasság szolgáltatában.* — Ez a kérdés már egymagában is olyan tágkörű, hogy csak nagyobb vonásokban fejtegetem.

A liceumi tantervnek a mennyiségtanra vonatkozó részletes utasításai szerint: „... elsősorban arra kell törekednünk, hogy tanítványaink a számolási műveletek végzésében tökéletesen biztosak legyenek, számolási készségüket gyakorlati feladatok megoldására fel tudják használni. — A tanítás alaki képző-értéke mellett olyan hasznos ismereteket is nyújtson, melyeknek a tanulók az életben gyakorlatilag is hasznát vehetik. Ezért van a liceum anyagában a gyakorlati árszámítás, a százalékszámítás, kamat- és kamatoskamatszámítás, a terület- és térfogatszámítás.” A tanítóképző tanterve és utasítása szerint pedig a cél: „Jártasság és biztosság a gyakorlati élet számolási feladatainak megoldásában. A mértani tételek gyakorlati alkalmazásainak ismerete.” Ezekből látható, hogy a szűkebb-értelmű gyakorlatiasságról szólva, a számolási készséget, a mérési készséget (ezt egyik *Utasítás* sem említi), bizonyos hasznos ismereteket, a feladatokat és a mindezeket átszövő módszert kell figyelembe vennünk.

A kellő számolási készség, ügyesség valóban olyan gyakorlati érték, melynek hasznosságát, szinte nélkülözhetetlen voltát az élet lépten-nyomon igazolja. A számolási műveletek biztos tudását, a kellő tudatosítás után szinte gépies elvégzését, írásban és bizonyos mértékig fejben, tehát valamennyi tanítványunktól meg kell követelnünk. Ezzel kapcsolatban fel lehet használni az úgynevezett számolási előnyöket, egyszerűsítéseket, rövidítéseket, táblázatokat, a lo-garlécet. Ezért kívánjuk meg például az első tíz egész szám köbének is könyv nélkül való tudását.

Az *Utasítások* csak a számolási készséget említik, a mérési

készséget nem. A mennyiségtanból azonban méréstani anyagot is tanítunk, ennél fogva nemcsak a számolási, hanem a mérési készséget is fejlesztenünk kell tanítványainkban, továbbá ezzel együtt a kéz ügyességet, a rajzoló és szerkesztő készséget, valamint a szükséges eszközökkel való bännitudást. Vajjon melyek ezek az eszközök? Meg kell állapítani tehát a liceum és tanítóképző mennyiségtani szertárának normál-felszerelését. Ezzel most nem foglalkozom, csupán rámutatok és felvetem a gondolatot.

Bár, mint említettem, az utasításokban nincsen szó a mérési készségről, magának a mérésnek egyes eseteit azonban előírja mind a két tanterv. Így a liceumé a szögmérést, a területszámításokkal kapcsolatban a szabadban való méréseket, ugyanezt a sinus- és cosinus-tétel alkalmazásával kapcsolatos feladatok esetében. Ilyenkor ki kell tűzni egyeneseket, területeket, meg kell határozni a függélyes és vízszintes irányt, meg kell mérni szögeket, stb. A tanítóképző tanterve csak a testeken való mérést említi, ami kevés. Íme, kis izelítő a mérnök gyakorlati munkájából!

A mennyiségtan tanítása alkalmával nyújtandó hasznos ismeretekre, tehát voltaképen a tananyagra, a tanítás tárgyi céljaira vonatkozóan a következőket említem meg. Nemcsak a liceumi *Utasítások* idézett részében felsorolt egységek: a gyakorlati árszámítás, a százaléki-, kamat- és kamatoskamat-, a terület- és térfogatszámítás ad a tanulóknak olyan hasznos ismereteket, melyeknek az életben gyakorlatilag is hasznát vehetik, hanem a mennyiségtannak talán az egész anyaga ilyen természetű. Például az egyenletek és a függvények, melyek az *Utasítások* szerint az elvont gondolkodásra nevelnek. Ez valóban így van, de gyakorlati hasznuk is van. Az egyenletek esetében például, hogy eléggé közönséges példát mondjak, az életben gyakran előfordul, hogy újságok, tudományos, ifjúsági és más folyóiratok, szépirodalmi hetilapok számrejtvények megfejtését tűzik ki, és ezek között egyenletekre vezető feladatok is vannak. A megfejtő pedig esetleg jutalmat kaphat! A függvények tárgyalása a velük kapcsolatos adatgyűjtéssel, mely adatok az életnek igen sok területéről valók, majd az adatok alapján a függvény görbéjének, grafikonjának megrajzolása, a milliméterpapiros, a különböző árjegyzékek készítése, az arányok, a kisebbitett (esetleg nagyobbított) mérték alapján rajzok készítése is mind igen sok, gyakorlatilag is értékes ismeret birtokába juttatja a tanulókat.

Felsorolom tehát azokat a módszeres egységeket, amelyek, véleményem szerint, kiválóan alkalmasak hasznos, gyakorlati ismeretek nyújtására: a törtek, az arányok, aránypárok, a napi árak megfigyelése, árjegyzékek készítése, napibérekre, munkaidőre és teljesítményre vonatkozó összeállítások, ez alapon kettőstételű feladatok megoldása, arányos osztás, a függvények, grafikus ábrázolásuk, grafikonok készítése áralakulások, földrajzi és gazdasági statisztikai adatok alapján, keverés- s ötvényszámítás, a százalékszámítás sokféle esete (azt lehet mondani, ezzel feldolgozhatjuk hazánk egész földrajzi, ipari, kereskedelmi, gazdasági stb. adatait), a pénz, valuta, hazánk és a

nevezetesebb külföldi államok pénzrendszere, pénzek vétele, eladása, a kamat-, kamatos kamat-, betét- s járadékszámítás, kölcsönök törlesztése, váltók leszámítolása, tőzsdei áru-, valuta és értékpapírszámítások, a különböző mérések, mérések a szabadban is, a terület-, felszín- és köbtartalomszámítás. — Hogy aztán melyek azok a hasznos ismeretek, amelyeket ezekkel a módszeres egységekkel tanítványainknak nyújthatunk, azokat nem sorolom fel, mert megtalálhatók a mennyiségtani tankönyvekben. Csak azt említem meg, hogy ezeket az ismereteket is meg kell tanulniok a tanulóknak. Ugyanis elterjedt nézet a diákok, sőt felnőttek között is, hogy a mennyiségtant nem kell tanulni, azt csak érteni kell. Ez nagy tévedés! Igenis, van sok minden, amit a mennyiségtannal kapcsolatban meg kell tanulni, s azt tanítványainktól meg kell követelnünk! Természetesen most nem a levezetésekre, szabályokra, képletekre kell gondolnunk.

Ugyancsak a gyakorlatiasság szempontja magyarázza meg azt, hogy a tanítóképző és a liceum mennyiségtani tantervéből elmaradtak olyan módszeres egységek, amelyek más régebbi tantervekben megvannak. Például a köbgyökvonás. Ha közönséges számok esetében mégis szükség van valamely szám köbgyökére, egyszerűbb lesz annak megfelelő táblázatból való kikeresése, vagy logaritmusok útján való meghatározása. A trigonometriával kapcsolatban az *Utasítás* is hangsúlyozza, hogy: „Őrizkedjünk a gyakorlatban nem szereplő, vagy nagyon ritkán alkalmazott trigonometriai képletek levezetésétől és megtanításától.” A kamatos kamat-, betét- és járadékszámítással, valamint a kölcsönök törlesztésével kapcsolatos feladatok megoldását pedig, nagyon helyesen, amikor csak lehet, a vonatkozó táblázatok alkalmazásával óhajtja a logaritmikus számítások helyett.

Érdekes újítás a liceumi *Tantervben* az, hogy nem kívánja minden tételnek a bebizonyítását. Például a II. osztályra vonatkozóan a *Részletes Utasításokban* előfordul ez is: „Számítsuk ki ellipszisalakú idomok területét. Ezt a képletgyűjteményekben megadott képlettel végezhetjük.” A IV. osztállyal kapcsolatban pedig ezt olvashatjuk: „A képleteket gyakorlati jellegű számítások végzésére használjuk fel. Erre a célra a mérnököktől és más szakemberektől használt gyakorlati képleteket is alkalmazhatjuk.” Vajjon mi ez, ha nem gyakorlatiasság? És nyugodtak lehetünk, nem származik abból semmi baj, a mennyiségtan szigorúságába vetett hiten nem üt csorbát, ha néha olyasmit is tanítunk, amit nem bizonyítottunk be.

Mindannak sikere, amiket a szűkebb értelmű gyakorlatiasságról eddig elmondottam, főképen a feladatokon és a módszeren múlik. Mindkettőről külön előadást lehetne tartani. Most csak a következőket említem.

Miféle feladatokat oldassunk meg? Az eddigiek alapján nyilvánvaló, hogy csakis, vagy legalább is túlnyomórésztben gyakorlati feladatokat. Mindkét tanterv utasítása többször is hangsúlyozza ezt. Kerülni kell a mesterkelt, gyakran raffinált feladatokat, amelyeknek megoldása külön fogásokat kíván. Ilyen feladatok még most is találhatók a példatárakban. Az értelmet ugyan ezek is fejlesztik, de

a természet, a gyakorlati élet ilyen feladatok elé nem állítja az embert, úgyhogy ezek a helyett, hogy kapcsolatot teremtenének a tanuló lelkében a mindennapi élet vonatkozásai, a valóság és a mennyiségtan között, inkább elszigetelik a mennyiségtant. Ez pedig nem lehet célunk! A mennyiségtannak egyik legnagyobb gyakorlati haszna éppen az, hogy az életnek talán minden vonatkozásával kapcsolatba hozható.

Kérdés tehát, hogy milyen feladat gyakorlati? Ilyenek az életből való és az úgynevezett életadta feladatok. Az életből való például a következő: valaki Szlovákiába akar utazni, ezért szüksége van 200 szlovák koronára. Az árfolyam 11.75 P, a felár 22.5%, költség 1.—P. Mennyit fizet érte? Stb. Ilyenféle feladatok alkalmával csupán arra ügyelnek, hogy a számadatok lehetőleg megfelejenek a valóságnak.

Az életadta feladat kifejezés tudomásom szerint *Csekő Árpád* kartársunk, jelenleg a pápai áll. tanítóképző igazgatója, elnevezése, aki sokat foglalkozott a szűkebb-értelmű gyakorlatiasságnak a mennyiségtanban és a fizikában való szerepéről. Vajjon mikor lenne az előbb említett, életből való feladat életadta probléma? Nyilván akkor, ha a tanuló maga utaznék ki Szlovákiába, maga intézné el útlevél-ügyeit, maga menne el a Nemzeti Bankba, ott maga vásárolna szlovák koronát, és ellenőrzésként maga is kiszámítaná, hány pengőt kell fizetnie.

Életadta feladatok megoldására természetesen ritkábban kerülhet a sor, ezért túlnyomóan a példatárak életből való feladatait oldatjuk meg. Megjegyzem még, hogy a számolási készség fejlesztése végett nemcsak gyakorlati, hanem elvont feladatokat is meg kell oldatni.

Végül a módszer, mint már említettem, átszövi mindazt, amit a számolási és mérési készségről, a hasznos ismeretekről, a tananyag-ról, a tárgyi célokról és a feladatokról mondtam. A módszer szempontjából legfontosabb elvnek a következőt tartom: módszerünk akkor lesz gyakorlatilag értékes, ha a munkaiskola tanítását követjük, ha tanítványainkat cselekedtetjük. Jusson tehát gyakran szerephez a becslés, a mérés, néha-néha, vagy amikor lehet, a kísérlet. *Csekő Árpád* külön könyvet írt a mennyiségtani (és fizikai) tanuló-kísérletekről. A tételek bizonyításaiba, a levezetésekbe, a szabályok megállapításába, az alkalmazásokba pedig vonjuk be a tanulókat, mert hiszen ez is cselekedtetés. Tehát ne közöljük azt, amire maguk is rájöhetnek. Sajnos, a két tantervben megszabott anyag terjedelme nincs mindig arányban az idővel; ezért a cselekedtető oktatás elvét nem lehet mindig úgy megvalósítani, amint szeretnők. Pedig csak ez lehet a valóban termékeny, gyakorlatilag hasznos módszer. Ezzel mintegy felfedeznek, alkotnak a tanulók. A nagy francia matematikus-filozófus, *Poincaré* Henrik is ezt emeli ki a *Tudomány és módszer* című munkájában. Ha nem is kívánjuk tanítványainktól azt, hogy „sírva keressék az igazságot”, mint *Bolyai* Farkas írja önmagáról, vagy *Pythagoras* módjára hekatombát áldozzanak, amikor valamire rájönnek, vagy úgy tegyenek, mint *Archimedes*, aki a hagyomány

szerint sok töprengés után fürdés közben rájövén a róla elnevezett törvényre, úgy amint volt, kiugrott a vízből, beszaladt a városba, hangosan kiabálva: heuréka, heuréka; vagy mint *Newton*, akin akkora izgalom vett erőt, úgy reszketett, amikor a nehézkes törvényt felfedezve, lelki szemei előtt feltárult a csillagvilág végtelenségének csodálatos összhangja, hogy számításait nem tudta befejezni, barátai végezték el azokat; ha, ismétlem, mindezt nem is kívánjuk tanítványainktól, mégis bizonyos, hogy a cselekedtető eljárás alkalmazása nagy haszonnal jár. A tanulók így érzik az alkotó munka örömét, könnyebben és alaposabban értik meg az anyagot, fejlődik a valóság, a mindennapi élet ezernyi vonatkozása és a mennyiségtan közötti kapcsolatoknak, a problémáknak meglátására való képességük, azok megoldására irányuló leleményességük, készségük, és mindezeknek egyik nem kicsinylendő eredményeként fokozódik érdeklődésük a mennyiségtan iránt, jobban meg fogják azt szeretni.

Ezek a gondolatok már átvezetnek a mennyiségtannak a szűkebb-értelmű gyakorlatiassággal kapcsolatos területéről az eszményi gyakorlatiasság további, feljebb már felsorolt területeire. Ezek — mint láttuk — a mennyiségtan tanításának nevelői vonatkozásait, alaki céljait foglalják magukban. A továbbiakban ezekről lesz szó. Tehát:

2. *A mennyiségtan az értelmi (logikai) nevelés szolgálatában.* — Amikor a mennyiségtan nevelő hatásáról van szó, elsősorban és főképen az értelmi képességeket fejlesztő, vagyis logikai hatására gondolunk. A líceum és tanítóképző tantervének részletes utasításai is ezt domborítják ki, sőt — sajnos! — csak ezt. A továbbiakból majd kitűnik, hogy a mennyiségtan tanításának egyéb nevelői céljai is vannak.

Az bizonyos, hogy a mennyiségtan kitűnően fejleszti az ész, fegyelmezett, rendszeres gondolkozásra szoktat. Szinte közmondás, hogy a mennyiségtan az ész csiszolója, élesítője, közsőrüköve. Ebben bizonyára senki sem kételkedik, de mindjárt meg kell jegyeznünk, hogy nem az egyedüli ilyen eszköze. Ennyire elfogultaknak nem szabad lennünk.

A mennyiségtannak kiváló logikai képző ereje sajátos benső természetében rejlik. Mint *Fináczy Ernő* mondja *Didaktikájában*: „... a matematika önmagában bírja csalhatatlanságának kritériumait.” Fogalmai ugyanis világosak, szabatosak; tételei, igazságai szigorú, ellentmondást nem tűrő bizonyítások, következtetések eredményei, tehát megdönthetetlenek. Mindez természetes. A mennyiségtan ugyanis, tárgyát tekintve, nem reális tudomány, mint például a természettudományok, hanem ideális tudomány. Ebből következik, hogy a mennyiségtan fogalmainak megfelelő tárgyak nincsenek meg a valóságban, a filozófia nyelvén szólva: nem reális léteznek, hanem az elvont gondolkodásnak, az ész elvonó képességének eredményei, amelyek tehát csak gondolatban vannak meg. Például az egyenes, a görbe vonal, a számok, stb. Hiába mondanók valakinek, adja kezünkbe a vonalat, akár egyeneset, akár görbét, vagy adja ide az ötöt,

a tizet stb., lehetetlent kívánnánk. A valóságban meglevő testeken szemlélhetjük az éleket, a vonalakat, stb., szemlélhetünk például öt asztalt, tíz széket stb., de magát az egyenest, magukat a vonalakat, számokat stb. soha! Ezeket a fogalmakat az ész alkotja meg a szemléletekből, tapasztalatokból való elvonás útján, s az így alkotott alapfogalmakból meg néhány egyszerű alaptételből, axiómából sorozatos következtetéssel újabb összefüggéseket, igazságokat állapít meg, vagyis megalkotja a mennyiségtan rendszerét, egész csodálatos épületét.

Nyilvánvaló tehát, hogy ebben az épületben csakis a logika törvényei uralkodnak, elméneknek sajátos természete, és ha nincs benne ellentmondás, érvényes az egész épület még akkor is, ha egyes részei emberi módra való szemléletünkkel ellenkeznek. Gondoljunk például a Bolyai János-féle vagy a többi úgynevezett nem-euklidesi geometriára! A mennyiségtani megállapítások tehát nem valóságos (reális) létezését, hanem logikai érvényességet fejeznek ki. Ellenben a reális tudományok tényei valóságos tények. Ez magyarázza meg a következő érdekes jelenséget. Ha például a fizikus elméleti úton, valamely feltevésből kiindulva, megállapít bizonyos összefüggéseket, amelyekből bizonyos, egyelőre még ismeretlen természeti jelenségekre következtet, ezeket a megállapításokat és következtetéseket utólagos megfigyelésekkel, kísérletekkel mindig igazolni kell, mert lehetséges, hogy az elméletben logikai ellentmondás nincs, az egymás után következő dedukciókban hiba nem történt, de a feltett jelenség, amelyből kiindult, és az eredmények, amelyekre a dedukcióval jutott, vagyis azok a bizonyos, egyelőre még ismeretlen természeti jelenségek a valóságban nincsenek meg. De lehet, hogy megvannak; az utólagos megfigyelések, kísérletek igazolják. A tudományok történetében mind a két esetre találunk példát. Ellenben a mennyiség-tanban ilyen utólagos igazolásra soha sincsen szükség.

A mennyiségtannak ebből a röviden vázolt, sajátos benső természetéből következik az, hogy olyan kitűnő eszköze az ész csiszolásának, a tanulók fegyelmezett, rendszeres, logikus gondolkodásra való szoktatásának. Nagy mértékben fejleszti az elemző, elvonó, összetevő, az ítélő, következtető, kombináló, becselő képességét, a lényegnek, a természet és az élet jelenségei között levő függvényszerű összefüggéseknek, problémáknak meglátására és megoldására való képességet. *Bolyai* Farkas szerint: „A mennyiségtan az a gyertya, amely nélkül a természetben olvasni nem lehet.” Ötletesebbé, leleményesebbé, találékonyabbá tesz, fejleszti a képzeletet, az intuíciót és az úgynevezett judiciózus emlékezetet. A mérésani anyag tanítása pedig fejleszti még a térszemléletet, ezzel kapcsolatosan a szerkesztő képességet, a szemmértéket és az arányérzéklet is.

Nagy értéke van a mennyiségtan értelmet fejlesztő hatásai közül a következetes és önálló gondolkodásra szoktató hatásának is. Tétélei szigorú rendben, logikai összefüggésben következnek egymás után, tehát ha egy láncszem hiányzik a logikai láncból, megszűnik az összefüggés a sor tagjai között. Így aztán a tanuló *kényszerül* arra,

hogy következetesen haladjon lépésről-lépésre, láncszemről láncszemre. Mindezt pedig önállóan kell megtennie, és így megtanul vezetést és gyámkodás nélkül dolgozni.

Megemlítem még azt is, hogy a mennyiségtan kapcsolható talán minden tudománnyal, tantárggyal, a természet, a mindennapi élet számtalan vonatkozásával. Ez a gazdag koncentráció pedig erősebb, mélyebb és biztosabb egységet teremt a tanulók ismeretei között, azaz fejleszti a tudat egységét. Ennélfogva a mennyiségtannak ezt a nevelő-értékét sem szabad kicsinyelni.

Mind a két tantervben megszabott anyagnak talán minden része alkalmas a felsorolt és a gyakorlati életben is fontos logikai nevelési célok jórészenek szolgálására. Ha valamit mégis különösebben ki akarnék emelni, akkor a következő módszeres egységeket említeném: a szóbeli egyenletek, az irracionális, képzetes és komplex számok, a másodfokú egyenlet gyökei és együtthatói között levő összefüggés, a függvényekkel kapcsolatos rész, a logaritmusok, a haladványok, a kamatos kamat-, betét- s járadékszámítás, Pythagoras tétele, Heron képletének levezetése (talán ez a leghosszabb valamennyi közül), a terület-, felszín- és köbtartalomszámítás, a térmértan alaptételei, a trigonometriai rész és a szerkesztési feladatok.

3. *A mennyiségtan az esztétikai nevelés szolgálatában.* — A mennyiségtan tanítása a szépre is nevel. Különösen a mértan tanításakor van erre alkalom. A mértani rajzok, szerkesztések, testminták készítése, a táblára, a füzetbe való rajzolás, írás (ez utóbbi a számtanórakon is) mind fejleszti a tanulók arány- és formaérzékét, ízlését, általában a szépérzékét.

A szépnek továbbá bizonyos estekben nemcsak tisztán esztétikai jellege van, hanem benső kapcsolatba jut a logikummal, a logikai értékkel, az igazsággal is. Talán így lehetne ezt kifejezni: értelmi szép. Mint ahogy beszélhetünk erkölcsi szépről is, amikor az esztétikai érték, a szép, az erkölcsi értékkel, a jóval van benső egységben, mint például a régi athéni görögök kalokagathia-eszményében.

A mennyiségtannak kiváló szerepe van az értelmi szépnek a megájtatásában, megéreztetésében és az erre irányuló készség fejlesztésében is. Példa lehet erre valamely nehezebb feladatnak megoldása, ami lehet valamely érdekes tételnek szép bizonyítása is, szóval olyan következtetési sorozat, melynek egymásutánjában a mennyiségtan logikai értékei és hatásai különösen jellemzően, fokozottabb mértékben nyilvánulnak meg. Ezek az esetek azok, amelyeknek megoldása végén önkéntelenül is így kiált fel az, aki ezt a szellemi utat megtette: „De szép!” Igen, szép! Pedig talán azt kellene mondani, hogy mennyire igaz! Hiszen logikai értékről van szó.

Sohasem felejttem el például a következő jelenetet. A szabályos tízszögről tanítottam a líceum II. osztályában. Alkalmazásként adott sugarú körbe szabályos tízszöget kellett szerkeszteni. Meg kellett tehát határozni egyik oldalát. Megszerkesztettük arany-metszéssel is, meg az $r : a_{10} = a_{10} : (r - a_{10})$ aránylat alapján az

$a_{10} = \frac{r}{2}(\sqrt{5}-1)$ kifejezésnek megszerkesztésével is. Körző segítségével rögtön meggyőződünk arról, hogy a két eredmény, vagyis a kapott két távolság ugyanakkora volt. Az egyébként nagyon gyenge osztálynak annyira megtetszett ez, hogy önkéntelenül hangos éljenzésbe és tapsolásba tört ki. Az arcokon meglátszott a lelkes öröm. Ezt a lelkiállapotot természetesen megelőzte a megoldás vége felé egyre jobban erősödő kíváncsiság: vajjon mi lesz a másik módon való szerkesztés eredménye? A nagy tetszés aztán másként is hatott, ami talán még értékesebb. A számonkéréskor ugyanis mindnyájan tudták ezt a leckét!

Vajjon mit jelent ez a taps, ez az éljen? Azt, hogy valami tetszett a fiúknak. Valamit megláttak, megéreztek, ami nem mindennapi volt számukra; de meg is értették azt, és szépnek találták. Szavakkal talán ki sem tudták volna fejezni, hogy mi a szép benne; inkább érezték azt. De csak úgy volt lehetséges, hogy appericipiáltak, megértették a dolgot. Ha ez hiányzik, nem láthatják, nem érezhetik az értelmi szépet sem. Az említett jelenethez hasonlóké többször is megtörténtek már mennyiségtani óráimon is.

Az említett példák igazolják tehát, hogy a logikai értékben benne lehet az esztétikai érték is, az igazságban a szépség. A matematikusok röviden így szokták ezt mondani: *matematikai elegancia*. Ennek megláttatására, megéreztetésére és a reá való készség fejlesztésére a mennyiségtan tanításával kapcsolatban jó alkalmat adnak például a következő módszeres egységek: szóbeli egyenletek megoldásai, a másodfokú egyenlet gyökei és együtthatói között levő összefüggés, az irracionális, képzetes és komplex számok, a π meghatározása, a függvények vizsgálata, grafikus ábrázolásuk, szerkesztési feladatok, logaritmusok, haladványok, különösen a végtelen mértani sor, a derékszögű háromszög területe a befogók és Heron képlete alapján, Pythagoras tételének bizonyítása, az egyenlőoldalú háromszög területe Pythagoras tétele és Heron képlete alapján, a trigonometria egyes részei stb.

4. *A mennyiségtan tanításának szerepe a valláserkölcsi nevelésben.* — Az eszményi gyakorlatiasság legfontosabb területének tartom ezt. A mennyiségtannak ebben is igen nagy jelentősége van. Sajnálatos körülmény, hogy a liceumi *Tantervnek* a mennyiségtanra vonatkozó részletes utasításaiban nincsen róla szó, és a tanítóképző *Tantervének* vonatkozó része is csak a tanulók öntevékenységét említi.

A megdönthetetlen igazságok belátása, a tanulóknak azokra való rávezetése felkelti az igazság gyönyörérezelmét, az igazságban való gyönyörködés pedig az igazság szeretetere, igazságosságra, becsületességre, kötelességtudásra nevel, vagyis olyan erényekre, melyek a jellem legszebb ékességei közé tartoznak. Mivel a mennyiségtan, mint említettem, következetes gondolkodásra nevel, és fejleszti a lényeg meglátására irányuló képességet, azért a tanulókat leszoktatja a felületességről, kapkodásról, az okatlan fecsegésről, és ezek

helyett az állításokban, ítéletalkotásokban, a bírálatban való óvatosságra, megfontoltságra, higgadtságra, következetességre, felelősségre, alaposra és szabatosra nevel. Gondoljuk csak meg, mennyi bajt okoz az életben az elhamarkodott ítélet, a meggondolatlan vagy eléggé meg nem gondolt véleményalkotás és egyéb ilyen cselekedet! De rendre, pontosságra is szoktat a mennyiségtan, mert elég csak egy kis hiba is a feladat megoldásában, újból kell kezdeni a számításokat. Az önálló gondolkodásra készítető hatása meg általában önállóságra neveli a tanulókat, és fokozza önbizalmukat. Arra neveli őket, hogy ne csak a mennyiségtani feladatokat, hanem az étellel kapcsolatos egyéb problémáikat is önállóan, maguk igyekezzenek megoldani. Az az erőfeszítés pedig, melyet a tanulóknak, különösen a nehezebb feladatok megoldásával kapcsolatban kell kifejtetniök, akaratukat neveli, acélozza, fokozza annak erejét és kitartását. Nagyon jó akaratgyakorlat tehát a mennyiségtan tanulása. Arra neveli tanítványainkat, hogy az élet egyéb körülményei között is állják meg a helyüket, ne csüggedjenek el az esetleg felmerülő nehézségek láttára, ne torpanjanak meg az akadályok előtt, hanem törekedjenek azok legyőzésére, és tartsanak ki a célig!

Az előírt tananyagának talán minden módszeres egysége alkalmas a felsorolt erények ápolására. Megemlítem még a következő részteket is.

A pozitív és negatív számokkal kapcsolatban szólhatunk az ugyanilyen emberekről. Rövid szómagyarázat után hangsúlyozzuk a tanulók előtt, hogy igyekezzenek pozitív emberekké válni. A törtek, az arányos osztás és a keverésszámítás tanításával az igazságos, méltányos osztozkodásra, a becsületes, tisztességes eljárásra hívjuk fel a figyelmet, alkalmas feladatokkal pedig még a részvét, az áldozatkészség, a munkaszeretet, a takarékoság stb. erkölcsi érzéseket kelthetjük fel. A napi árak megfigyelésével, árjegyzékek készítésével, a napi bérekre, munkaidőre vonatkozó feladatokkal kapcsolatban a közösség érdekeire, a tisztességes haszonnal való megelégedésre, a munka becsületes elvégzésére s a munkások megbecsülésére hívjuk fel a figyelmet. Az ötvényszámításnak, a pénzről, valutáról szóló anyagnak tanítása alkalmat ad annak hangsúlyozására, hogy az erkölcsi jellem nagyobb érték bármennyi pénznél és aranynál, ezüstről. A serleg például, amelyért a sportversenyeken küzdenek, az érmék, melyekkel a csaták és az élet más hőseit tüntetik ki, erkölcsi tartalmat is jelentenek, úgymint az erőfeszítést, a kitartó, erős akaratot, a bátorságot, a helytállást, a küzdeni vágyást, a bajtársiasságot, a közösség érdekében, a nemesebb eszmények szolgálatában való áldozatkészséget, felelősséget, önfeláldozást stb. A százalékszámítás egyes eseteinek tanításakor számtalan alkalom kínálkozik az eszményi gyakorlatiasságnak erkölcsi szempontból való szolgálására. Például: a nyereségszámítás a tisztességes haszonnal való megelégedésre, a veszteségszámítás óvatosságra, megfontolásra, értékeink kímélésére nevel. Az árengedményekre vonatkozó számítások azt látattják be, és így arra indítanak, hogy ne vásároljunk nyakra-főre

részletre, hanem legyünk előrelátók, takarékoskodva gyűjtünk bizonyos összeget, és csak ekkor vásároljunk, amikor is készpénzben fizetve, még árengedményben is részesülünk. A biztosítással kapcsolatos számítások szereteteink és földi javaink sorsával való törődésre figyelmeztetnek, tehát fokozzák a felelősségérzetet, az előrelátást, a gondosságot, a családi érzéseket, a szociális érzést. A vámokról szóló rész tanításakor alkalomunk van annak beláttatására, hogy a haza érdeke a minél nagyobb kivitel és a minél kisebb behozatal. Ez viszont arra indítja tanítványainkat, hogy lehetőleg mindig magyar árut vásároljanak, általában pénzüket magyar földön költsek felnőtt korukban is. A haza történelmi, földrajzi, gazdasági, kereskedelmi, természeti, művelődési stb. viszonyaival kapcsolatos feladatok megoldása alkalmával pedig fokozhatjuk a haza és a nemzet iránt való szeretetet, a nemzeti öntudatot, mások munkájának megbecsülését, a munkaszeretetet, az egymásrautaltság érzését, a művelődés iránt való vágyat, a szorgalmat, az önismeretre és önnevelésre irányuló törekvést. A területszámítással kapcsolatban a magyar föld szeretetére, takarékosagra, munkára, a földműves megbecsülésére, a falusi élet megszeretésére nevelhetünk, a gazdasági érzéket fejleszthetjük. Az élelmi-, ruházati stb. cikkekre vonatkozó számításokkal szintén fokozhatjuk az előrelátás, a gondosság, takarékoság, a lemondani tudás és kevéssel való megelégedés erényeit, valamint a szociális érzést és a szülők iránt érzett hálát. Kiszámíttathatjuk a tanulókkal, hogy mennyit költenek rájuk szüleik például egy év alatt; vagy menyibe kerültek — körülbelül — születésük óta. Így jobban belátják azt, hogy milyen verejtékes munkával, sokszor önmegtágadással, lemondással teremtették elő szüleik a szükséges anyagiakat. Ez a belátás pedig szintén fokozza a szülők iránt való hálát, és a kevessebbel való megelégedésre, lemondásra, takarékosagra, holmijaiknak kímélésére neveli az ifjúságot. A dohánnyal, szesszel kapcsolatban olyan feladatokat oldhatunk meg, amelyeknek eredményei jobban megértetik a tanulókkal azoknak kárát, és így nagyobb lesz a visszatartó erejük, mintha csak annyit tanítunk, hogy mind a kettő méreg, tehát kerüljük azokat. Ez a mélyebb belátás aztán szintén takarékosagra, a káros szenvedélyek kerülésére készítet, és erősíti a felelősségérzetet. A kamat-, kamatos kamat-, betét- és járadékszámítás tanításakor ismét hangsúlyozhatjuk a szorgalmas munkát, a takarékoság, a szereteteinkről való gondoskodás, az előrelátás és felelősségérzés erényeit. A váltóval kapcsolatban ugyancsak takarékosagra buzdíthatunk, ezenkívül óvatosságra is inthetjük tanítványainkat, *í. i.* ne legyenek majd esetleg könnyelműen kezesek; továbbá azt is kiemeljük, hogy a kölcsön pontos visszafizetése nemcsak törvényes, hanem becsületbeli kötelesség. Azok a módszres egységek, amelyek a matematikai elegancia érzését keltik fel tanítványainkban, ennek folytatásaként érdeklődést, bizonyos kíváncsiságot, vágyat is ébresztenek bennük a továbbtanulásra, azaz akarataukat, szorgalmukat erősíti. Ennek pedig az lesz a végeredménye, hogy jobban fogják szeretni a mennyiségtant. Végül a mennyiségtan történeti részéből

a nagy magyar matematikusok tárgyalása a nemzeti önérzetet fejlesztí. Arcképüket, általában híres matematikusok és fizikusok arcképeit függesszük ki a tanteremben!

A mennyiségtan tanulása azonban, különösen a legmagasabb fokon, nemcsak a szorosabb értelemben vett erkölcsi érzelmeket, hanem a vallásos érzést is erősíti. Amikor *Pythagoras* a mindenségben mindenütt számot lát, és kimondja, hogy Isten mindenütt geometriával foglalkozik, amikor *Newton* felfedezte az egész csillagvilágban uralkodó nehézkedés törvényét, amikor *Le Verrier* tisztán matematikai úton, mondhatnám: papíron fedezte fel a Neptunus bolygót, amikor *Maxwell* elméjében megszületett a fény- és elektromágneses jelenségeket összefoglaló matematikai elmélet, amelyben, mint lehetőség, már benne van, és azóta meg is valósult korunk csodái közül a drótnélküli távíró és a rádió, amikor a „princeps mathematicorum“, *Gauss* megalkotta sok csodálatos felfedezését, s amikor a mi fiatal, 21 éves *Bolyai* Jánosunk „semmiből egy új, más világot teremtett“, amint ujjongva írta atyjának, *Bolyai* Farkasnak, akkor az ihletettségek, a teremtésnek, gyakran az igazságok intuitív meglátásának éppen olyan elragadtatásszerű állapotában voltak, mint a legnagyobb költők, művészek, és Istenhez emelkedtek.

Természetes, hogy a liceumban és a tanítóképzőben erről a magas fokról nem lehet szó, de amikor például a csillagászat köréből való feladatok megoldásával, a számsorral, logaritmusokkal, függvények ábrázolásával, a határértékkel, végtelen sorokkal kapcsolatban a végtelen nagyról vagy végtelen kicsiről beszélünk, akkor igenis, felkelthetjük tanítványainkban a csodálkozást, és felkelthetjük, erősíthetjük vallásos érzésüket is!

Befejezésként arról a módszerről is legyen szabad néhány gondolatot megemlítenem, amellyel a felsorolt nevelői célokat szolgálhatjuk. Erre is érvényes az, amit a módszerről a szűkebb-értelmű gyakorlatiassággal kapcsolatban már mondtam, t. i. fő a cselekedtetés. Ennélfogva a módszeres egység tárgyalása és megfelelő feladatok megoldása közben felkeltjük tanítványainkban a belátást, a különböző érzelmeket, mindezekkel mint indító okokkal hatunk akaratukra, és megfelelő cselekedetekre készítetjük őket. Természetesen ne tartunk hosszú erkölcsi magyarázatokat, előadásokat, mert hiszen mennyiségtant kell tanítanunk. Az eszményi gyakorlatiasságot szolgáló nevelői alkalmak kiaknázása csak ráutalásszerűen történjék. És ne veszítsük el türelmünket, ha nem látunk mindjárt csodát. „A csepp vájja a követ“ mintájára a nevelésben is többnyire sok kisebb-nagyobb hatásnak, e hatások sokszor való ismétlődésének együttes eredménye, hogy stílszerű legyek, integrálódása terem gyümölcsöket.

Értekezésem végére értem. Nem törekedtem teljességre. Céлом az volt, hogy a kérdéssel kapcsolatban gondolatokat ébresszek és cselekvésre indítsak. Egyet mindenestre nagyon szeretnék. Azt t. i., ha mindnyájan egyetérténénk abban, hogy a mennyiségtannak is nagy jelentősége van a magyar személyiségek és ezek között a jó tanítók

kialakításában. A matematikának is van lelke, és ha ebből valamit át tudunk adni a tanulók lelkébe, akkor a mennyiségtan is hozzájárult ahhoz, hogy tanítványainkból, az eszményi gyakorlatiasságnak megfelelően, a szebb, boldogabb magyar jövőt munkáló „emrebb emberek, magyarabb magyarok” és jobb tanítók legyenek!

Tanai Antal.

A mennyiségtani iskolai írásbeli dolgozatok kijavítása.

A líceumok és tanítóképző-intézetek tantervei szerint minden osztályban meghatározott számú iskolai írásbeli dolgozatot kell a mennyiségtanból iratnunk. E rendelkezés értelmében „a dolgozatírás a nevelésnek és az oktatásnak szerves része s kiegészítője a szóbeli oktatásnak”. Nekünk tehát nem lehet más feladatunk, mint az, hogy a rendelet megtartása mellett kiaknázzuk azokat az értékeket, amelyek e dolgozatok megírása és kijavítása közben nevelési és didaktikai szempontból teremthetünk.

Ismerjük az „Általános Utasítások”-ból s az évek során szerzett tapasztalatainkból a dolgozatírásnak minden mozzanatát, értékelni tudjuk az előkészítés jelentőségét, a feladatok megválasztásának fontosságát, a dolgozat külső formájának szépségét, a munkaidő ügyes beosztását s az igazságos osztályozás jó hatását, de a legnagyobb hasznot, a legtöbb nevelőértéket — úgy vélem — nem ezekből, hanem az utánuk következő közös megbeszélésből, a dolgozatoknak megfelelő módon történő kijavításából meríthetjük.

A következőkben, a nélkül hogy bárminő jelentőséget is tulajdonítanék megállapításaimnak, mennyiségtani dolgozataim kijavításának a módját óhajtom megismertetni.

Tapasztalásból tudjuk, hogy minden dolgozatírás után mint a méhraj, bújnak össze tanulóink s egymást és tanárt is kérdezgetve, érdeklődnek a feladott példák eredménye s a feladatok helyes megoldása után. A tanulóknak ez az élénk érdeklődési ideje, vagyis a dolgozatok megírását rögtön követő óra, lenne a legalkalmasabb a dolgozatok kijavítására. E tapasztalaton okulva, valóban arra is törekszünk, hogy, amennyire csak lehetséges, a dolgozatírást követő első mennyiségtani órán végezzük el a dolgozat kijavítását. Ilyenkor ugyanis még mindegyiknek élénken eszében van a dolgozatírásnak minden mozzanata. Ma már előírás is, hogy a dolgozatokat lehetőleg egy héten belül ki kell javítanunk.

Ugyanez a nyüzsgés-forgás és kérdezősködés egy másik fontos körülményre is felhívja a figyelmünket s ez az, hogy a dolgozat kijavítása mindig közös megbeszéléssel, vagyis osztályfoglalkoztatással történjék. Így mindenki dolgozik és aktíve szerepel.

E két momentum: a dolgozatírást gyorsan követő javítás és a tanár részéről kijavított dolgozatok közös megbeszélése szinte alapfeltétele a helyes dolgozatjavításnak.

A javítás óráját a dolgozatok kiosztásával kezdem. A dolgozatokat vivő tanuló 1—2 perccel a dolgozatjavítás órája előtt elhozza és szétosztja a dolgozatokat, úgyhogy, amikor a tanulók az óraközi szünet végén a tanterembe vonulnak, a dolgozatok már a helyükön vannak. Az osztálykönyvbe-írás alatt mindenki végigfuthatja dolgozatát.

A tulajdonképpeni javítást általános bírálat előzi meg. Megdicsérem azokat, akik az anyagot teljesen megértve, hibátlanul oldották meg a feladatokat; felsorolom azokat a közös hibákat, amelyek az anyag egyik-másik részének nem teljesen biztos tudása miatt kerültek a dolgozatba, mert ezeket a bizonytalanságok elosztatása végett kissé behatóbban kell majd a javítás folyamán megtárgyalnunk s megemlítem még azokat a közös hibákat, amelyek mult bűnöknek, az alapok meg nem tanulásának a következményei, s amelyek miatt a dolog természete szerint meg sem tudhatták oldani az illetők a feladatokat. Ez utóbbiakat hiányos tudásuk pótlására serkentem.

A csak egyeseknél előforduló különleges hibákat, hacsak nem jellegzetességek, mindenkinek saját füzetében szoktam piros tintával írt szövegben külön megmagyarázni, hogy ezzel is időt nyerjek a dolgozatnak 1 óra keretén belül történő alapos kijavításához.

A rövid általános bírálat után kezdődik a szoros értelemben vett javítás, mégpedig a helyesírási, ékezési és nyelvi hibák kijavításával.

A dolgozat érdemjegye után a 8. négyzetes sor közepére iratom a „Javítás” szót s ugyanezen sor szélére a keltet: az év, hó és nap-számot (pl. 1942. III. 11.). A „Javítás” szó alatt a 3. négyzetes sorba, valamivel beljebb kezdve, a következő sort írjuk: „Helyesírási hibák kijavítása:”.

A helyesírási hibák kijavítását mindenki maga végzi az aláhúzások alapján. Kivételesen fordul csak elő, s ez is inkább csak az alsó osztályokban, hogy kérdezősködnék a tanulók. Ilyenkor a többivel döntetem el a hibák helyes javításmódját. A javítás egyébként úgy történik, hogy a kijavítandó szavakat a hibák elkövetésének sorrendjében, folytatólagosan javítjuk ki s minden szó elé 3 pontot s utána pontosvesszőt írunk; illetőleg ha csak 1 hiba van, vagy ha az utolsó hibát írjuk már, akkor ennek a végére pontot teszünk (pl.: ...szerkesszük; ...vigyázzunk, hogy). Ily módon könnyen ellenőrizhetjük, hogy az összes hibákat kijavította-e a tanuló.

Akinek nincs helyesírási hibája, az egy vízszintes vonalkát húz a kettőspont után.

A helyesírási hibák kijavítását a hibás feladatok kijavítása és leírása követi. E végből 2 sort kihagyunk s a 3. sor közepére a „Megoldás” szót írjuk. Majd lejjebb a 3. sorban, új bekezdéssel folytatjuk a kijavított feladatoknak rendszeres bevezetését.

A feladatok kijavítását az első példa szövegének a felolvasásával kezdjük s először a megoldás menetét állapítjuk meg. A táb-

lánál magam állok krétával a kezemben. Mindenki figyel, mert osztályfoglalkoztató közös munka folyik. Ha a felszólított gyengébb tanuló nem jól állapítaná meg a menetet, egy másikkal, vagy ha kell, egy harmadikkal állapítatom meg újra; ha pedig az egész osztály elhibázta volna dolgozatában, akkor irányító gondolatokkal vezetem rá az osztályt a megoldás helyes menetére. Ugyanezt teszem akkor is, ha a tanulók részéről megállapított menet helyett rövidebb, vagy szebb megoldási menettel is dolgozhatunk.

Következik a feladat rendszeres megoldása. Felváltva más és más tanuló folytatja irányításom mellett, a megállapított menet szerint a számításokat, amelyeket kellő megokoltság után magam írok lépésről-lépésre haladva, a tanulók diktálása alapján rendszeresen a táblára. Közben az elhibázott részekre külön is felhívom a figyelmet, s ha kell behatóbban meg is magyarázom azokat. A számítások befejezése után a közösen megállapított s helyesen megfogalmazott „zárómondatot” vagyis a kérdésre adandó feleletet új bekezdésben szintén a táblára írom.

A javításnak ez a módja nem sok nehézséggel jár, mert a kellő időben beállított javítások esetén a legtöbb tanuló már tudja, hogy hol és mit hibázott dolgozatában. Ha valakinek ezek után is lenne még nehézsége, azt kérdésére eloszlatom s utána bevezettetem a táblára írt, kijavított feladatot a dolgozatfüzetnek már említett helyére. Ugyanígy járok el a második, s ha van, a többi feladat megoldásának a kijavításánál is.

Rendes körülmények között mindenki csak a hibás és ki nem dolgozott példájának a javítását írja füzetébe. Aki helyesírási hibát nem követett el s minden feladatát helyesen oldotta meg, az nem ír javítást. Az egész osztály részéről helyesen megoldott feladatokat nem javítjuk. Ezeknél, ha marad időm a teljes javításnak a befejezése után, csak az esetleges rövidebb és szebb megoldási módra utalok. A dolgozatírásakor hiányzó, de a javítási órán jelen levő tanuló teljes javítást ír. A javítási órán hiányzó ugyancsak pótolni tartozik a teljes javítást, illetőleg ha a dolgozatírásakor jelen volt, a hibás és ki nem dolgozott feladatok kijavítását, mert különben elmarad a többitől s nem is keres módot a rosszul felfogott részek helyes megértésére. Ha az osztály rendetlenül és rendszertelenül írja dolgozatát, akkor a rendhez és rendszeres íráshoz szoktatás céljából mindenkivel teljes javítást íratok.

A dolgozatok javítását közvetlenül a megírt dolgozatok után szoktam a füzetbe vezetetni s nem követem a nyelvi dolgozatok javítási módszerét, amelyeknél a dolgozatot mindig a füzet baloldalán, a neki megfelelő javítást pedig annak jobboldalán írjuk. Többéves tapasztalatom vezetett e megszokott módszeremhez. Míg ugyanis a nyelvi dolgozatoknál a tanuló egyszerűen látja a füzet baloldalán a hibát, a jobboldalán a javítását, addig a mennyiségtani dolgozatoknál ez az előny a legritkább esetben érhető el. Mennyiségtani dolgozatokul ugyanis rendszeren 2 (egy számtani és egy mértani), néha 3, vagy ha egyszerűbbek, 4 példát is szoktunk feladni,

amelyeket tetszésszerűen sorrendben dolgozhatnak ki a tanulók. Megtörténik, s ez igen gyakori eset, hogy dolgozatírásakor, a kidolgozott példának rendes sorrendben való letisztázása közben, pl. mindjárt az első példának a második sorában, észreveszi a tanuló, hogy rosszul dolgozott. Abba hagyja e példájának további bevezetését s a dolog természete szerint rögtön a következő sorban folytatja a második leírását. Ha a javítást a nyelvi dolgozatok módszere szerint, a füzet jobboldalán végezné most a tanuló, akkor az első példát a neki megfelelő sorokban kellene kijavítania, amikor is a 2. példa kijavításának a helyét is az első példa javítása töltené be. A 2. példa javítása tehát már nem kerülne a neki megfelelő helyre, sőt talán a következő oldalra jutna, s így a javításnak ez a módja nem szolgálná azt a célt, amelyet a nyelvi dolgozatoknál valóban elérhetünk. Ellenkezőleg, inkább zavarólag hatna! Képzelmünk csak el azt az esetet, amikor nem a megadott sorrendben vezeti be a tanuló példáinak megoldásait. Ilyenkor, ha pl. a másodikkal kezdenél, nem tudná megállapítani, hogy hol kezdje a táblán kijavított első példának a javítását, mert hiszen megfelelő helyet kell biztosítani a már előbb leírt 2. példája számára. Még jobban bonyolódik a helyzet 3 vagy 4 példa feladása esetén! A nyelvi dolgozatok kijavításának említett módszere tehát a dolgozatok külső kiállításának is rovására lenne s így csökkentené azok esztétikai nevelő értékét is. Különösen a gyengébb tanulóknál tapasztalnék ezt, ahol pl. a baloldalon sokszor csak az egyik példa megoldásának néhány sora lenne bevezetve s az utána következő féloldal, vagy talán még a következő egész oldal is, üresen tátongna a jobboldalakra írt javítások mellett. Végül a mai nehéz gazdasági viszonyok idején a takarékosagra is kell gondolnunk, amelyre szintén rá kell nevelnünk tanítványainkat.

Csak a javítások ellenőrzéséről s a javításokban elkövetett hibák kijavításának a módjáról kell még néhány szót szólnom. A kijavított dolgozatok javításait otthon lelkiismeretesen átnézem, kijavítom és „L” betűvel láttamozom. A javításokban megjelölt hibákat a javítások „margóján”, szélén javíttatom ki a következő dolgozat javítási óráján. A margón történt javításokat is ellenőrzöm, kijavítom, láttamozom és kijavíttatom. Mivel az egységes „MOSZ”-füzetek, sajnos, nem „margósak”, azok szebb kiállítása s a dolgozatok és javítások keltjének, valamint a javítások javításának könnyebb, szembetűnőbb és rendesebb bevezethetése céljából, az egyes lapok szélétől számított 6 négyzetnyi távolságban, piros ceruzával vékony margóvonalat szoktam húzatni.

Az eddigiekből is láthattuk már, de külön is megemlítem, hogy a dolgozatok külső alakjára, tiszta, rendes és izléses kiállítására, a betűk és számok szabályos és olvasható írására, a megoldások rendszeres és könnyen áttekinthető vezetésére, valamint a szükséges ábráknak kellő nagyságban való megrajzolása és megfelelő elhelyezésére a javításban is mindenkor a legkényesebb gondossággal ügyelek.

Záradékul megjegyzem még, hogy a mennyiségtani iskolai írásbeli dolgozatok kijavításának most vázolt módja nem íróasztalnál kitervelt elgondolás, hanem részemről már évek hosszú során át kipróbált s a kisebb és nagyobb létszámú osztályokban (jelenleg a gimnáziumunk I. osztályában, ahol szintén tanítok, 64 tanulóm van!) gyakorlatilag is beváltak bizonyult módszer, míg az újabb kísérletek, bár sok érdekes gondolatot vetnek fel, oly sok irányban sántítanak, hogy azokat bármily létszámú osztályban egységes módszerül elfogadni, szerény véleményem szerint, alig lehet.

Grész Leó.

KISEBB KÖZLEMÉNYEK

Czeke Marianne.

1942. január 4-én, éltének 69. évében elhunyt dr. szentgyörgyi Czeke Marianne, a Magyar Nemzeti Múzeum nyug. főkönyvtárosa, c. igazgatója. Az ország lelkes magyar nőt, a tudomány hivatott művelőt vesztett benne. Nagy tudású, széles látókörű komoly kutató volt, aki időt, fáradságot, költséget nem kímélt, ha adatok kinyomozásáról volt szó.

Tudományos munkássága hosszabb angliai tartózkodásának hatására Shakespeare jegyében indult meg, *Lessing és Shakespeare* címen. Az egyetemi könyvtár megbízásából megszervezte a *Shakespeare könyvtárt* és elkészítette szakkatalógusát. A Shakespeare Társa magyar vonatkozású cikkeket írt. Amikor a Magyar Tudományos Akadémia Shakespeare halálának 300. évfordulója alkalmából tervbe vette a legjobb magyar Shakespeare fordítások új kiadását, őt bízta meg *II. Richárd* feldolgozásával. Az értékes munka elkészült, de a világégés következtében már nem jelenhetett meg.

A trianoni béke más irányt adott munkásságának. A nemzeti eszme szolgálatába állott. A szellemi meggyőzés fegyverével, tollal igyekezett barátokat szerezni hazánknak. E tervében nagy segítségére volt német, francia, angol nyelvtudása. Idegennyelvű cikkeket írt, lefordította az itt tartózkodó entente-missziókhoz intézett memorandumokat, élénk részt vett az irredenta egyesületek megszervezésében, munkásságában. Életcélja lett: szolgálni a nemzetet, a magyar kultúrát, és ezen belül a magyar nők ügyét. Tág tere nyílt erre a Brunsvik-iratokkal kapcsolatban.

A Magyar Paedagógiai Társaság még 1907-ben pályázatot hirdetett: „Készíttessék el az eddigi irodalmi, esetleges levéltári kutatások felhasználásával Brunsvik Teréz életrajza, különös tekintettel a magyar gyermekkertek alapítása körüli érdemeire”. A pályázat levéltári anyag híján meddő maradt, de nem volt hiábavaló, mert felkeltette Czeke Marianne érdeklődését. Akaratereje nem hagyta nyugodni, míg nyomára nem akadt a Brunsvik-levelesládának. A kéziratok öröklés révén Brunsvik Teréz nővérenek, Karolinának unokájához kerültek a szatmármegyei Pálfalvára. De Gerando Attiláné, szül. gróf Teleki Irén szívesen bocsájtotta volna a Naplókat Czeke Marianne rendelkezésére, de a román kormány a kéziratí anyag áthozatalát nem engedte meg. A trianoni sorompó körülményessé tette az odautazást. Czeke Marianne mégis vállalta, pedig ekkor már elhatalmasodott nagyothallása és villamosbaleset következtében elvesztette

féllábát. Az ő érdeme, hogy később közbenjárására a Fővárosi Könyvtár megvásárolta a Naplókat és most a Baross-utcai központban a kutatók rendelkezésére állanak.

Éjt nappallá téve feküdt neki a körülbelül 20 kötetre rugó Naplók és Följegyzések tanulmányozásának, amellyek valóságos kincsbányái a hazai és külföldi adatoknak. A rendszertelenül írott, helyenkint alig olvasható, javarészt német és francia nyelven, régi stílusú írásokból nagy fáradsággal kihámozta *Gróf Brunsvik Teréz élet- és jellemrajzá-t.* (1926.) Brunsvik Terézt mint Széchenyi női pendantját mutatja be, mint a nemzetnevelés női apostolát, akinél a kiseddévó, az egyesületek, a tervbe vett nemzeti nőnevelő intézet mind csak eszköz a végső cél: a *nemzetmentés és nemzetnevelés* szolgálatában.

1927-ben Beethoven halálának 100. évfordulója alkalmából a nemzetközi érdeklődés középpontjába került Brunsvik Teréz, mert benne sejtik Beethovennek a „Halhatatlan Kedveshez” szóló leveleinek címzettjét. Neves külföldi írók, Romain Rolland és mások Czeke Mariannehoz fordultak Beethovenre és Brunsvikra vonatkozó adatokért, mert ő élő kütfő, a Brunsvik iratok legalaposabb ismerője. Évekig tartó levelezések indultak meg, melyek keretében minden alkalmat megragadott, hogy nemzeti értékeinket a külföld megismerje.

Tíz évi nagy munka után 1938-ban megjelent *Brunsvik Teréz Naplójának és Följegyzéseinek első kötete* a Magyar Történelmi Társulat kiadásában, dr. Czeke Marianne szerkesztésében. A hatalmas mű 850 lap terjedelmű, életének java munkássága. A második kötet kéziratban maradt. Reméljük lesz, aki a kezéből kihullott tollat felveszi és folytatja a munkát ott, ahol elhagyta. Példája pedig neveljen sok hozzá hasonló lelkes magyar nőt, aki nem retten vissza semminő áldozattól és nehézségtől, ha azzal hazájának szolgálatot tehet.

Dr. Jelitainé Lajos Mária dr.

EGYESÜLETI ÉLET.

Januári taggyűlés. — Jegyzőkönyv a T. I. T. O. Egyesületének 1942. január 19-én a budapesti VII. ker. áll. tanítónőképző-intézetben megtartott tagértekezletéről. Jelen vannak *Váradi József* elnökle mellett: *Horváth B. Kristóf* (Szeged); *Molnár Oszkár*, *Szentesyné Daby Ida*, dr. *Benyovszkyné Ring Margit*, *Kőhalmi Anicéta*, *Petróczy Szaniszla*, *Richter M. Sarolta*, *Németh M. Margit*, *Bendi M. Eliena*, *Kelemen M. Hildegard*, *Frigyes Béla*; *Szokolovszky Béla* (Eger); *Simon M. Angéla*, *Sági J. Alojzia* (Pápa); *Krasznai Ilona*, *Szolinszkyne Latzin Ilma*, *Petrovay Ilona*, *Vajda Erzsébet*, *Szontagh Katalin*, *Grynaeus Ida*, *Ádám Amanda*, *Kostelnik Remigia*, *Biberauerné Abonyi Júlia*, *Stéh Kamilla*, *Vécseiné Fehér Aranka*, *Jaloveczkyné Czinkovszky Kornélia*; *Chobodiczky Alajos* (Baja); dr. *Zsindely Katalin*, *Riesz Janka*, dr. *Simonyiné Müller Irma*, *Ibererné Popovits Olga*, dr. *Berczelné Erős Piroska*, dr. *Berczikné Kutas Irma*, *Szomborné Szánthó Lenke*; *Müllmann M. Benigna* (Zsámbék); *Mesterházy Jenő*; dr. *Erdős József* (Kalocsa); *Braun Alfonz*, dr. *Jelitainé Lajos Mária*; dr. *Gyurjács András*, *Vargáné Erdélyi Olga*.

A beteg *Padányi-Frank Antal dr.* helyett *Váradi József* alelnök nyitja meg az ülést és üdvözli a megjelenteket. Felkéri *B. Braun Angela* tk. igazgatónőt előadásának megtartására. *B. Braun Angela*: Gyakorlatias-

ság a földrajz tanításában címen tartott felolvasást. Előadásához hozzászóltak:

Szentesyné Doby Ida, aki nagy elismeréssel méltatta az elhangzott előadás tartalmi gazdagságát, tudományos színvonalát, lelkes emelkedettségét. A jelenlevők mindegyike sokat tanulhatott a hallottakból, s ismeretekben gazdagodva mehet haza.

Biberauerné Abonyi Júlia úgy látja, az előadó rendkívül széles alapon építette fel tanulmányát. Így igen szépen sikerült bemutatnia, milyen nagyjelentőségű és alapvető tárgy a földrajz a liceumban. Voltaképen a földrajzban történhetik a legjobban a magyar állampolgár tudatosítása.

Szokolovszky Béla a földrajztanítás legnehezebb problémáját látja a nemzetiségi kérdésben. A tanításban az eddig elfogadott érzelmi szempontot nem tartja célravezetőnek. Szerinte eredményesebb, ha az életérdekeket, az együttélés kényszerét állítjuk előtérbe. Tanítsuk azt, hogy a nemzetiségeknek velünk együtt kell élniök, mert Magyarország olyan földrajzi adottság, mely ennek a medencének népeit együttélésre kényszeríti. A földrajztanítás gyakorlati kérdései közül megemlíti a kirándulást. A kirándulás a földrajztanításnak nélkülözhetetlen eszköze, de a mai viszonyok között párnapos kirándulás oly drága, hogy a szegényebb tanulók számára elérhetetlen.

Erdős József dr. helyesli Szokolovszkynak a nemzetiségi kérdés tanításáról vallott elvét. Arra kell rámutatnunk, hogy a tótföldön pld. a magyar királyság idejében virágzó posztógyarak voltak, melyek a cseh uralom alatt elsovadtak. A nemzetiségi kérdés tanításában igen türelmeseknek és előrelátóknak kell lennünk, különösen most, amikor ránk nézve legrosszabb a nemzetiségek gondolkozása. Buzdítanunk kellene tanítványainkat a nemzetiségek nyelvének tanulására.

M. Richter Sarolta nagy érdeklődéssel hallgatta a szép előadást. Tisztelet, elismerés illeti meg az előadót nagy tudományos felkészültségéért; sok új, érdekes dolgot említ meg felolvasásában, amit mindenki örömmel követhet. A növényekéi által készített földrajzi lexikonok, lakóhelyismertetések, kirándulási tervek valósággal kiállításra valók. A földrajz tanárának azonban a liceumban nehéz helyzete van, mert ez a tantárgy igen mostoha elbánásban részesült. A lic. II. o.-ban már befejeződik, holott rendkívül fontos nemzeti tárgy.

Dr. Jelitainé Lajos Mária az internátussal rendelkező intézetekben javasolja a cserekirándulás megvalósítását. A tervbevett kirándulóhely testvérintézete szállást ad, amit a testvérintézetnek a kirándulást rendező intézet viszonzhat. Ez így kényelmes és a kirándulást sokkal olcsóbbá teszi. Náluk jól bevált.

Dr. Simonyiné Müller Irma a népiskolai anyaggal kapcsolatosan szemléltetésre kifüggesztett, Magyarországot ábrázoló térkép-vázlatok rajzolásának módját ismerteti a hallgatósággal. A térkép-vázlat ú. n. arányosítással készül. Alapmértékül szolgál a Duna-Tisza köze, mint egység. Ennek segítségével készül minden tájegység a Duna vonalára támaszkodva. A tanulók könnyen megértik, gyorsan elsajátítják, s igen találékonyá válnak a mértékegység alapján bizonyos térszefüggések meglátásában.

Váradi József is elismeri, hogy a kisebbségi kérdés a legfájdóbb, legnehezebb probléma. Világgraszoló probléma-csoportot kell a magyarságnak a Kárpátok karéjában megoldani. A földrajz tanárára hárul itt a legnehezebb feladat. A kisebbségi iskolákban működő tanítók számára rendezett tanfolyamokat a magyar iskolákban működőknek is meg kellene hallgatniok. Mert a magyar kisebbségi kérdésnek minden részletével tisztában

kell lennie minden magyar tanítónak. Ennek a problémának a megoldását érzelmi alapra helyezni nem lehet. Már Wesselényi felismerte ezt. A nemzeti öntudat felébresztése és kifejlesztése az egység szempontjából káros, mert lökő, taszító erő. Nemzeti öntudatunkról nem mondhatunk le, de ezt az érzelmi választófalat ellensúlyoznunk kell az ész indokaival, a létérdek parancsoló helyzeteinek megvilágításával. Magyarok vagyunk, de ne feledjük, emberek is, ezért mindig tapintatosak legyünk. A szt. istváni gondolatot kell képviselnünk. — Az elhangzott előadás a T. I. T. O. E. könyvsorozatában fog megjelenni. Örömmel állapíthatja meg a hallottak után, hogy annak egyik legértékesebb darabja lesz. Örül, hogy az előadó a tanítóképzés szemszögéből dolgozta fel tanulmányát. Reánk nézve mindig a tanítóképzés lesz a legfontosabb a liceumban is. Örül, hogy az előadásban Teleki Pálról is megemlékezés történt. Teleki tárgyilag nagyon is idetartozik, hiszen ő mondta, a gazdasági élet földrajzi alapjairól szólva, hogy térképpel a kezünkben olvassunk, térképpel a kezünkben gyakoroljunk: többféle térképen gyakoroljuk a térképolvasást. Ez igazi gyakorlati elv. Minden tankönyvbe bele kellene még venni Széchenyinek elmékedését. A földrajz lényegét oly világosan még senki sem tudta kifejezni, mint ő, mikor ezt írja: Isten emberi velő és veríték (ész-munka) útján képviselteti magát a földön. — A tanítóképzőknek olyan kirándulási terveket kellene összeállítani, hogy az iskola végeztével a kikerülő tanító lásson mindent, amire mint tanítónak szüksége lesz. A kirándulási tervek készítéséhez a V. K. M. vagy a tanker. főig. útján a Máv-tól térképet és viszsamaradt menetrendeket kellene kérni, melyeket azután az egyes tanterületek felváltva használhatnának. A megszállt területi magyar ifjúsággal való érintkezés kényes kérdés. Jó volna, ha más nemzetekhez hasonlóan, mi is fel tudnánk állítani a külföldi magyarság intézeteit. — Az előadónak a szép előadásért ismételten köszönetet mond.

Több tárgy nem volt, az elnök az ülést bezárta.

K. m. f. *Váradi József* s. k. elnök, *Vargháné Erdélyi Olga* s. k. titkár.

Februári taggyűlés. — Jegyzőkönyv a T. I. T. O. Egyesületének 1942. febr. 16-án, a budapesti III. ker. róm. kat. óvónőképző-intézetben megtartott tagértekezletéről. Jelen vannak *Mesterházy Jenő* főtitkár elnölete mellett: *Grynaeus Ida*, *Szontagh Katalin*, *Horváth B. Kristóf* (Szeged); *Geszti Lajos*; *Bognár Gyula*, *Szemes Gábor* (Jászberény); *Danczkay Győző* (Nagykőrös); *Jeszenkoviits M. Teréz*, *Németh M. Margit*; *Maráczai J. Margit*, *Piros Gabriella* (Pápa); *Pumb Augusztina*, *Papp Mária*, *Mácsai T. Kaszilda*, *Kosztelnik Remigia*, *Ádám Amanda*, *Vargyas Sarolta*, *Péterfi Chantel*, *Rajner Eleonóra*, *Vargháné Erdélyi Olga*.

A tagértekezleten *Szemes Gábor*: a) *Filmes tanítás és nevelés tanítóképző-intézeteinkben*; b) *Mit tehet a természettudományi tárgyú oktatófilm?* és *Bognár Gyula*: c) *A nemzeti tárgyak és a filmoktatás* — címen tartottak előadást. — Az előadásokhoz hozzászóltak:

Mesterházy Jenő, megköszöni az előadók buzgalmát, odaadását. Szerezzel köszönti a jelenlévő *Geszti Lajos* igazgatót, akinek nevével elválaszthatatlan a filmoktatás bevezetése. Az ő fáradhatatlan buzgalmának köszönhető a Filmoktatásügyi Kirendeltség megalakítása. A filmoktatásban ma még a kezdet kezdetén vagyunk. A jó filmoktatásnak alapvető feltétele a pénz. Az volna az ideális és helyes, ha minden tanteremben volna vetítőgép és elsötétítési berendezés. Még külön kellene mindez a gyakorló-iskolák számára is.

Geszti Lajos úgy jelent meg az előadáson, mint az „Oktatófilm” riportere. Hírt akar adni erről az öröndetes eseményről. Dicséri az előadókat

ügybuzgóságukért, elmélyedésükért, különösen pedig az oktatófilm céljai iránt mutatott megértésükért. A filmoktatás híveinek, úttörőinek legfőbb reménye a tanítóképző. Ez az iskolafajta kulturális gyújtópont, ahonnan a film a népiskolán, népművelésen keresztül hódító útjára elindulhat, s célját, a kultúra terjesztését az egész országban megvalósíthatja. Az oktatófilm elsősorban nem a városnak, hanem a kisközségnek, falunak kell. A két előadó jól megérezte, hogy az Oktatófilm Bizottság mit akar. Segítségére jött a természettudományi tárgyaknak az ismeretek megértésében; a tájfilmek keretében pedig történelmet, irredenta gondolatot is akar szolgáltatni. Köszöni, hogy a tanítóképző tanárai ennyi szeretettel és megértéssel fordultak a film felé.

Horváth B. Kristóf az előadók lelkesedéséből látja, mennyire szeretik a filmet. Örömmel állapítja meg, mennyire gyakorlati volt az egész előadás. Szerette volna még azt is hallani, hogy vezet végig *Szemes Gábor* egy filmes órát. Az oktatófilmek sorozatában még nagyon kívánatosak volnának a Dunántúlról, Kisalföldről és a finnekről szóló filmek. Helyesli, hogy a filmrendelést a tanári karnak egyöntetű terv szerint kell végeznie, s hogy a filmoktatás kérdéseit tanári értekezleten meg kell beszélni. Örömmel hallotta, hogy az oktatófilm megszervezése, irányítása magyar gondolat, módszereiben nem halad idegen minták után. Mindig örömmel hallgatja, ha magyar értékekről van szó, mint ahogy ezt az ülést megelőzőleg is, januárban magyar pedagógusról hallhatott a főtítkártól szép előadást. *K. m. f. Mesterházy Jenő* s. k. elnök, *Vargháné Erdélyi Olga* s. k. titkár.

I R O D A L O M.

Vágó Elemér: *A csendesfoglalkoztatás munkakönyve.* I. rész. Kovács nyomda, Jászberény, 1942. 170 old. Ára 4 P.

Az osztatlan és a részben osztott népiskola tanítójának kezdettől fogva igen nagy gondot okozott és okoz még ma is (különösen a nyolcosztályú népiskolában) a csendesfoglalkoztatások mibenlétének, mikéntjének és anyagának a kérdése. A tanyavilág egytanítós iskolájának kezdő tanítója legtöbbször tanácstalanul áll ezzel az igen fontos kérdéssel szemben. De mivel valamit kell tennie, tapasztalat hiányában, előzetes komoly terv nélkül, sokszor ötletszerűen jelöli ki félóráról-félórára a csendesfoglalkozás anyagát. De az idősebb, tapasztaltabb tanítóknak is éppen elég gondot okoz ez az eléggé mostohán kezelt része a nevelő-tanító munkának.

Az 1940. évi XX. t.-c. alapján kiadott Tanterv és Utasítások, igen bölcsen, a III. kötetben külön foglalkozik e kérdéssel, körvonalazza a csendesfoglalkoztatás tárgyi és nevelői célját, majd ennek elérése érdekében felszítja a csendesfoglalkozásokat a) *előkészítő*, b) *a tanítást befejező*, c) *elmélyítő*, d) *begyakorló* és e) *kiegészítő feladatokra*. „A csendesfoglalkoztatás felhasználása nem gondot, hanem értékes segítséget és még értékesebb eredményeket jelent, mondja ugyanott az Utmutatás, ha megfelelő pedagógiai elgondolással állítjuk be azokat tanmenetünkbe és órarendünkbe.”

Vágó Elemér gyak. isk. tanító, isk. felügy. (ki maga is 10 évig működött teljesen osztatlan külterületi népiskolában) helyes pedagógiai érzékkel a fenti szellemben állította össze fenti könyvét, hogy megköny-

nyítse azoknak a tanítóknak nehéz és felelőséges munkáját, akik mint mondja „nem oszthatják meg munkájuk terhet másokkal, kiket sorsuk egyedül állított örül az apró falvak, délibábos puszták nyiladozó magyar lelkei mellé.” Könyvének bevezetőjében ismerteti a csendesfoglalkoztatások célját és formáit, az anyagválasztás és elrendezés fontosabb szempontjait, általánosabb elveit. Külön fejezetben tárja a tanítóság elé a csendesfoglalkoztatásokhoz szükséges legfontosabb segédeszközöket. Gondja van arra is, hogy a felsorakoztatott felszerelési tárgyak olyanok legyenek, melyeket a legszükségesebb viszonyok között élő iskola is beszerezhet, illetve házilag elkészíthet. Könyvének *A csendesfoglalkoztatási feladatok áttekintése* c. fejezetében általános irányelveket közöl a szerző az olvasás, írásbeli munkák, a számolás-mérés, a rajz és kézimunka köréből, majd megfigyelés, ügyességi feladatok és játék címén számtalan oly derűt keltő, kedélyt is hatásosan nevelő feladatot sorol fel (és magyaráz meg), melyeket nemcsak az iskolában, hanem odahaza is szívesen végeznek a gyermekek.

A következőkben több mint 140 oldalnyi terjedelemben osztályonként és tantárgyanként haladva sorolja fel a csendesfoglalkoztatás anyagát. Ezt a hatalmas, nevelői és tárgyi célokban egyaránt bővelkedő anyaghalmazt nem ötletszerűen, hanem az új Tantervben közölt normáltananyagot lépésről-lépésre követve, hónapokra, hétről-hétre, sőt órától-órára beosztva, tehát tanmenetszerűen csoportosítja a szerző. Hogy mily alapos és sokoldalú munkát végzett, abból is kitűnik, hogy ebben a tanmenetszerű összeállításban gondja volt arra is, hogy elejétől végig érvényesítse tervezetében a helyes tananyagbeosztás készítésekor szemelött tartandó szempontokat, mint pl. a vonatkoztatás elvét, az időszerűséget, helyi viszonyokat, stb. A tárgy természetéből folyólag legrészletesebben a számolás és méréssel foglalkozik. Első tekintetre az a benyomásunk könyvének erről a részéről, hogy igen gazdag példatárral állunk szemben. Azonban sokkal több ez, mint egyszerű példatár, mert ezenkívül, hogy az I—IV. o. számolás és mérés anyagából valamennyi típusfeladatot megtaláljuk benne, igen sok, változatosabbnál változatosabb, érdekesebbnél érdekesebb, tréfás, vegyes, versenyfeladat, ötletes, sokoldalú és a gyermeket érdeklő mérési foglalkozás, tanítói fogás teszik vonzókká, módszertani, nevelési szempontból értékesekké a feladatokat vagy a kijelölt foglalkozásokat.

Nagy előnye a könyvnek, hogy változatos, az új idők szellemének, az időszerű pedagógia követelményeinek megfelelő foglalkoztatási anyaga, feladatai, ügyes tanítói fogásai nemcsak az osztatlan és részben osztatott iskolák tanítóinak kívánnak útmutatást adni a csendesfoglalkoztatások anyagához, formájához és beosztásához, hanem arra is nagyon alkalmas, hogy a különböző tantárgyak keretében felsorakoztatott feladatait, tanítói ötleteit az osztatott iskola tanítója is eredményesen felhasználhassa mind tanítás közben, mind pedig házi feladat gyanánt. Hogy mennyire nélkülözte tanítóságunk a csendesfoglalkoztatások kérdésének részletesebb feldolgozását és közközrehozását, mutatja az a nagyfokú érdeklődés, mely Vágó könyvének megjelenését kísérte s hogy az első kiadást rövidesen követni fogja a második. Az V—VIII. o. csendesfoglalkoztatás anyagának feldolgozása is folyamatban van.

Tóth Gyula.

Vértés O. József: *Az ingerlékeny gyermek.* Budapest, 1940. A „Studium” kiadásában megjelenő „Szülők könyvtára” 21-ik száma. 51 oldal.

A szerző az érdeklődő szülők számára szánta munkáját, épen ezért nem jelöli meg a szövegben a kérdéssel foglalkozók nevét. Az előszóban találjuk a kérdés nevesebb művelőinek felsorolását. Az előszóban talá-

lunk egy gondolatot, ami valóban megszívlelendő: „A nevelés mindent legyőz.” A nevelői optimizmus sokat meríthet ebből a gondolatból, különösen akkor, ha gyógyító neveléssel foglalkozó író hangoztatja. Valóban legyőzhet mindent a nevelés, ha kellő hozzáértéssel, szeretettel, türelemmel és rendszerességgel fogunk hozzá. Eredményt érhetünk el, ha nem gondoljuk, hogy minden előkészület nélkül is jól tudunk nevelni.

A kis füzet felsorolja a gyermeki ingerlékenység formáit, okait és nevelői feladatainkat. Külön fejezetekben tárgyalja a csecsemő nyugtalan-ságát, a kisgyermek érzékenységét, az iskolásgyermek ingerültségét és a serdülő idegességét. Mindenkorban bemutatja a gyermek normális életét, rámutat a zavaró körülményekre és megmondja, hogy mik a teendők.

Az ingerlékenység nem minden gyermek lelki életének velejárója, nem betegség, csupán meglévő hajlam, készség, lehetőség, amellyel az élet követelményeire válaszol a gyermek. Ha a környezet nyugodtan, megfontoltan, a nevelői eljárások szemmel tartásával tud az ingerlékeny gyermekkel bánni, elkerülhetők az esetleges súlyosbodások. Az ingerlékenységnek több okát mutatja ki a szerző, megtudhatjuk a kis könyvből azonkívül azt is, hogy az ingerlékenység több súlyosabb baj forrásává válhat. Kívánatos, hogy a szülők ismerjék a kiküszöbölés módjait. Sok értékes tanácsot kaphatunk erre vonatkozólag, de a szerző azon az állásponton van, hogy általános érvényű szabályokat nem tudunk adni, mivel minden egyes gyermeket egyénien kell nevelni. Bár nagy vonalakban igaz ez a megállapítás, mégis helyesebbnek tartanánk, ha azt a sok értékes gondolatot a következő sorrendben nyújtaná a szerző: 1. Milyen az ingerlékeny gyermek? 2. Hogyan lett ilyenné? 3. Hogyan lehet rajta változtatni? A harmadik kérdésre adott választ külön összefoglalnám: mik a teendők, hogy az ingerlékenységet a lehetőség szerint kiküszöböljük? Ebben az esetben még többet meríthetne a könyv elolvasásából szülő, tanító, tanár egyaránt. Így is sok haszonnal, tanulsággal olvashatjuk Vértés O. József ezen legújabb munkáját.

Ádám Zsigmond.

Réhelyi Oszkár: *Gyakorlati útmutató a magyar nyelv tanításához.* Budapest, 1941. Az Országos Polgári Iskolai Tanáregyesület kiadása. Nagy 8°. 218 oldal. Ára: 7.50 P.

„A tanár munkája művészet” gondolja az ember, ha végigtanulmányozza a szerzőnek címben írt munkáját. Lelkiismeretes és lelkes tanári munka, éveken át folytatott rendszeres tanulás, megfigyelés, kísérletezés eredménye ez a mindig biztos elméleti alapokra építő, de gyakorlati jellegű könyv.

A magyar nyelv tanításának valamennyi ágát feldolgozza. S ha a magyar nyelvi tanítás egyes területeit külön is tárgyalja, csak azért teszi, hogy megállapítsa e kisebb területeken mi a cél és melyek a hozzávezető eszközök, egyébként mindig a teljes magyar nyelvvel foglalkozik.

A magyar nyelv tanításának céljából indul ki, s röviden útbaigazítást ad a Tanterv, az Utasítás, a Rendtartásban lefektetett elvek helyes értelmezéséhez. Külön fejezetben szól a *gyűjtő munkáról*. Abból az alapelvből kiindulva, hogy magyar nyelvet minden tanár tanít, ha a vezérszólam a magyar tanáré is, egységes elvek szerint végig vezet bennünket az úton, hogy miért, mik, mit, mikor és főleg hogyan gyűjtsünk a fokozatosan bővülő magyarnyelvi anyag előkészítésére. Érdekes és figyelemreméltó, amit itt a gyűjtőfüzetről ír, melyet az osztály vezet, s mely a megtárgyalt olvasmány vagy költemény kapcsán az elméleti anyag tárgyalásához kívánt módon csoportosítva adja a gyűjtött ismereteket. Attól félünk, hogy megoldása, főleg az alsóbb osztályokban (az első osztályos

anyagánál is egy-egy órán 5 féle címszó alá kell írniok) s nagyobb osztálylétszám mellett, nehezen keresztülvihető. Az *olvasmány* című nagyobb fejezetben többek között szól az olvasmánytárgyalás módjáról is, s az elméleti részt kibővíti rövid, az olvasmány tárgyát, nevelőértékét, az osztály összetételét, a tanulók érdeklődését figyelembevevő vázlatokkal (74 vázlat). Gondolkodtató, amit a *könyvbeszámolási* órákról mond, ahol a tanár önművelésre nevel és megfelelő irányító beszélgetéssel hasznosítja a tanulók ismereteit stilisztikai, költészettani, irodalomelméleti tanulmányaikban. Szól arról is, miképpen szolgálja az olvasmány az elméleti tanulásokat, s részletes (19) Toldi vázlatot ad. Bemutatja, miképpen lehet az alsóbb osztályokban az olvasmánytárgyalással kapcsolatban szerkesztés-tani, stilisztikai, verstani, költészettani ismereteket is tanítani. E sokirányú gyűjtőmunkával, szemléltetéssel, iskolai és otthoni olvasással, tervszerű megfigyelésekkel, rendszerezésekkel, csoportosításokkal, összefoglalásokkal azután valóban lehet, még polgári iskolában is, színvonalon álló irodalomtörténetet, művelődéstörténetet tanítani a IV. osztályban. A *nyelvművelő munka* című fejezetben arról a tervszerű és céltudatos tanári munkaközösségben végzett munkáról szól, melyben minden tanár és minden órán végez nyelvművelő munkát a mindennapi nyelvhasználatban előforduló magyartalanságok és hibák elleni küzdelemmel. Azt már aztán az ismertetett gyakorlat közvetlen megfigyelésével lehetne csak megállapítani, hogy az előbb említett „munkafüzet”, „gyűjtőfüzet” mellett hogyan lehet gazdaságosan vezetni az egyébként kiváló értékű „különfüzetet” és „osztályfüzetet” is. A *nyelvtan* tanításából látjuk, hogy nem a szabályok betanítása a cél, hanem az élő nyelv, a beszéd, az írott szöveg tanulmányozása, s hogy a példamondatokat beszédünk részeiként kell bemutatnunk. Az elméleti részt itt is követik a jól felépített, módszeres vázlatok. Az I—II. osztály nyelvtananyagának szinte egészét feldolgozza a 74 vázlatban, tehát tanmenetet is ad bizonyos mértékben.

A helyesírásról, a fogalmazásról, a polgári ügyiratokról, az összefoglalásokról is külön fejezetekben szól. Bemutatja a magyar nyelv tanításának segédeszközzeit, egyéb munkaalkalmait is. Nem hagyja figyelmen kívül a szemléltetést, az irányított megfigyelést és a korszerű oktatás nagy segítőtársát, a filmet sem. Végül betűrendes útmutatót ad.

Az írónak nagy rendszerességgel összeállított, s a magyar nyelv tanítás minden részletét korszerűen tárgyaló könyve nyeresége a polgári iskolai, de más középfokú iskolai didaktikai irodalomnak is. Módszeres és bőségesen közölt óravázlatait pedig a nehézségekkel küzdő tanár változtatás nélkül használhatja. Egész könyvét áthatja az a friss munkakészség, mellyel csak gyermeklelket szerető tanár végezheti éveken át munkáját. Előadásmódja mindvégig vonzó. Érzi belőle az olvasó, hogy a tanítva nevelő munkát tiszteletben tartja, s ezért előadásában a hogyan lehet, s nem a hogyan kell elvet érvényesíti.

Dr. Hortobágyiné Tamás Eszter.

Deák Gyula: *Polgáriskolai író-tanárok élete és munkái.* Budapest, 1942. Az Országos Polgári Iskolai Tanáregyesület kiadása. 519 l.

A polgáriskolai tanárság nemcsak jelentékeny számánál fogva, hanem a nemzetnevelés szolgálatában álló kultúrtevékenysége révén is jelentős tagja a magyar nevelői rendnek. A polgáriskolai tanárság azonban nemcsak az oktatás terén fejt ki igen értékes munkát, hanem, amint ezt a most megjelent testes kötet is igazolja, a magyar irodalom terén is. Ez a kötet igen beszédes felelet arra a megjegyzésre, hogy a polgáriskolai tanárság az irodalom terén nem tudott magának kellő helyet kivívni. Aki ezt a sokezer

életrajzot végigolvassa, nagyon sok közismert névvel és igen sok tekintélyes munkának a címével találkozunk, amelyek a magyar szépirodalomnak, valamint a magyar tudományos irodalomnak is dicsőre válnak. A felsorolt nevek közt igen sok tanítóképzői nevet is találunk, olyan írók neveit, akik polgáriskolai tanár korukban fejtettek már ki irodalmi tevékenységet.

A repertórium feleleli mindazoknak a polgáriskolai tanároknak rövid életrajzát és munkáinak a címét, akiknek az adatait a szerző össze tudta gyűjteni. Az az érzésünk, hogy a szerző tökéletes munkát végzett. A munka megírásánál Szinnyei József *Magyar írók élete és munkái* című 14 kötetes munkája szolgált mintául. A munkát pedig összeállította egy, a Szinnyei hangyaszorgalmához hasonló szorgalmú, fáradhatatlan és lelkes pedagógus, Deák Gyula nyugalmazott polgáriskolai igazgató és tanulmányi felügyelő, a Polgáriskolai Tanáregyesület könyvtárosa. Ez a legutóbbi munkája éppen irodalmi munkásságának 50. évfordulója alkalmából jelent meg.

A tanítóképzői tanárság, amelynek csaknem minden tagja okleveles polgáriskolai tanár is, szeretettel köszönti e munka megjelenése alkalmából az Országos Polgári Iskolai Tanáregyesületet, amely e munka kiadásával jelentékenyen hozzájárult a magyar tanítói rend bibliográfiai irodalmának a gazdagításához, s üdvözli az egész polgáriskolai tanárságot, amely ilyen jelentős kultúrmunkát végzett.

Lux Gyula.

Horvát Adolf: *A Mecsekhegység és déli síkjának növényzete.* — 263 lap, 72 részben színes ábra és 4 térkép. — Pécs, 1942. A Ciszterci Rend kiadása.

Aránylag igen ritka az olyan kimondottan szaktudományos munka, amelynek ismertetése didaktikai-pedagógiai folyóiratban is kívánatos. Ezek közé a „fehér hollók” közé tartozik Horváth Adolf pécsi szerzetes-botanikus pompás mecseki flóraműve. Az elsődrendű képanyaggal és részben színes táblákkal is ellátott (Csapody Vera aquarelljei és rajzai) műbotanikai értékeivel itt nem akarunk foglalkozni, ellenben rá akarunk mutatni arra, hogy különösen a könyv első része az iskola szempontjából is igen sok hasznosíthatót ad. Azok a friss „képek”, melyeket a szerző ennek a rendkívül érdekes növényföldrajzi helyzetű és egyes, egészen különleges növény-előfordulásaival is nagy érdeklődésre számot tartó és egyéb vonatkozásaiban is (földrajz, művészettörténet stb.) érdekesnek mondható területnek növényvilágából nyújt, mind a szaktanár, mind pedig az érettebb tanulók számára mintaképpül szolgálhatnak egy-egy terület növényzetének könnyed, friss és mégis szakszerű taglalására. Már akkor is, amikor először forgattam ezt a könyvet, úgy éreztem, hogy sok tanár és sok természetkedvelő érdeklődéséhez fogja megtalálni az utat.

Dr. Uherkovich Gábor.

Dr. Tóth B. Zoltán: *Ifjúvezetők felismerése és kiválogatása a testnevelési órákon.* Különlenyomat a Testnevelés 1941. évi 12. számából. Stephaneum nyomda. Budapest, 1942.

A levették országos parancsnokságának kiképzési és nevelési alosztálya egyik nemrég megjelent közleményében ezeket írja: „A belföldi és külföldi ifjúsági mozgalmak eddigi tapasztalatai azt mutatják, hogy nagy eredmények csak akkor érhetők el, ha az ifjúság vezetését alsó fokon maga az ifjúság végzi. Megállapított tény, hogy az ifjú sokszor szívesebben hallgat a korban hozzá közelálló idősebb bajtársára, mint felnőtt parancsnokára.”

Minden ifjúsággal foglalkozó tanító elé mered a kérdés: hogyan ismerjem meg és hogyan válasszam ki a megfelelő ifjúvezetőt, legközelebbi munkatársamat? Erre a fontos kérdésre ad feleletet dr. Tóth B. Zoltán tanul-

mánya. Az ifjúvezetők felismerésének és kiválogatásának problémájával foglalkozik, mert látja, hogy ezzel foglalkozni több mint kötelesség: súlyos nemzeti feladat. Tanító-nevelői munkánk egyik legfontosabbja.

A szerző ösztöndíjjal megjárta Németországot az elmúlt években és onnan sok hasznos ismerettel tért meg. Ott az ifjúvezetők képzésének már kiterjedt irodalma van. Tóth ennek az irodalomnak alapos ismerője. De ismerője a gyakorlatnak is. Több cikke és tanulmánya jelent már meg magyar folyóiratokban. Magyar talajon úttörője ennek a munkának. Jelen tanulmányában hasznos és alapos útbaigazításokat ad az ifjúvezetők felismerésére és kiválasztására. Az eddig divatos, de a legtöbbször csalóka, csak látszateredményeket adó testmódszerekkel szemben a kiválasztás egyedüli helyes módjára mutat rá. Ez pedig a közösségben megmutatkozó, arravalóságában jelentkező ifjúvezetők tervszerű megfigyelése és kiválasztása.

Mindnyájan valljuk, hogy akié az ifjúság, azé a jövő. S amilyen az ifjúság, olyan a jövő. Mi, nevelők pedig szent hittel hisszük, hogy olyan, amilyennek neveljük. Súlyos felelősség ez. Súlyos felelősség tehát munkánkkal és a magyar jövővel szemben is, hogy kik és milyenek lesznek Magyarország ifjúvezetői, munkánknak részesei, fiatal munkatársaink.

Ez a felelősségtelejesség véteti kézbe Tóth tanulmányát és azt bő és sok haszonnal fogja forgatni minden ifjúsággal foglalkozó nevelő-tanító. Főleg levante-nevelőknek írta szerző tanulmányát, de haszonnal forgathatja azt minden Kalot-, Kalász-, Kioe-, Cserkész-vezető is. *Fónay Tibor.*

H I R E K

A „Sarudy Ottó kir. főigazgató-emlékalapítvány” kiegészítése és az esedékes kamatokra pályázat kihirdetése. — Az 1935. évi jún. 3-án kelt Sarudy-Emlékalapítvány alapítólevele értelmében az alapítvány vagyonösszege elérvén a kívánt 250 P-t, az alapítók megbízottai (Sarudy Ottó barátai, munkatársai és tisztelői) szükségesnek vélték az Alapítólevél II. pontjának kiegészítését azzal, „hogy az évi kamatokkal Sarudy Ottó bármely volt tanítványának akárhányadiziglen leszármazottja elsősorban legyen részesítendő.”

Az eredeti Alapítólevél III. pontjának rendelkezése szerint az évi kamatok a folyó évben már kiadásra kerülnek, mert az alapítvány vagyonösszege a 250 pengőt elérte, sőt meg is haladta. Az alapítványt tevők megbízottai azonban úgy rendelkeztek, hogy az alapítvány vagyonösszege ne zárassék le a mai összegében és a vagyonösszeg határát nem is kívánják megállapítani. Takarékpénztári betétként kezeltesék tovább s a hozzácsatolásra esetlegesen befolyó további adományok mindig gyarapítsák. Csupán a kamatok ne csatoltassanak, hanem az eredeti Alapítólevél szelleméhez hivatásukat, bármi szerényen, teljesítsék.

Ezekkel a kamatokkal az eredeti Alapítólevél kiegészítése értelmében tehát „valamely ttőképző tanárnak, elsősorban Sarudy Ottó volt tanítványának, illetőleg bármely volt tanítványának jól tanuló és szegénysorsú egyetemi vagy főiskolai akárhányadiziglen

való leszármazottja támogatandó évenként karácsonykor, a végből talán, hogy szüleikhez hazautazhassék. A szóbanforgó segély odaítélésére a Tanárok Házának az a szerve dönt, amely a Ház egyéb jóvedelmének hovatordítását is intézi."

Az eredeti Alapítólevelet kiegészítő Pótalapítólevél egyik eredeti példányát az aláíró megbízottak nevében *Barabás Tibor* t. ü. tanácsos, a TITOE tagja azzal küldte meg az elnökségnek, hogy az csatolja az emlékalapítvány azon eredeti alapítóleveléhez, amely a TITOE irattárában van elhelyezve megőrzésre. Egyben felkérte az Elnökséget az alapítólevelek aláíróinak nevében, hogy hirdessen pályázatot az alapítvány esedékessé vált kamatának kiadása végett. *Barabás Tibor* levele szerint, „tekintettel a kamat csekély voltára, egyesek ad hoc hozzájárulással kiegészítették a most kiadásra kerülő összeget. Ez az összeg, amelyet az adakozók az egyesület pénztárába juttattak el, 28 P. A meghirdetendő összeg tehát 28 P, meg az 1941. évi kamat."

Mindezek közlésével felhívjuk a ttóképzőintézeti tanárokat nemcsak a Pótalapítólevél tartalmának tudomásulvételére, hanem arra is, szíveskedjenek erre a pályázati hirdetményre figyelmeztetni *Sarudy Ottó* bármely volt tanítványának akárhányadiziglen leszármazottját, hogy a közölt egyéb feltételek figyelembevételével a felajánlott 28 P és az 1941. évi kamat mielőbb (esetleg már húsvétkor) kiadásra kerülhessen.

Előléptetés. — A kormányzó a közokt. miniszter előterjesztésére *Tanai Antal* bpesti XII. ker. áll. ttóképző-int. r. tanárt 1942. jan. 1. napjától kezdődő hatállyal a VI. fiz. osztály 3. fokozatába előléptette.

Kinevezés. — A közokt. miniszter *Arató Ádám* okl. ttóképző-int. tanárt, kaposvári áll. segélyezett polg. isk. r. tanárt a kir. kat. ttóképző-int. helyettes tanárok létszámába a szegedi kir. kat. tanítóképző-intézethez kir. kat. ttóképző-int. helyettes tanárrá kinevezte. — A közokt. miniszter *Lányi Anna* budapesti lakos, okl. ttóképző-int. tanárt a cinkotai, *Szent-irmayné Kary* Erzsébet budapesti lakos, okl. ttóképző-int. tanárt a budapesti II. ker. áll. tanítónőképző-intézethez, *Ritli Béla* budapesti lakos, okl. ttóképző-int. tanárt a kőszegi áll. ttóképző-intézethez ideiglenesen, *Krasznai Ilona* rákospalotai lakos, okl. ttóképző-int. tanárt a nagyváradi áll. ttóképző-intézethez a tanítóképző-intézeti tanárok létszámába helyettes tanárokká kinevezte. — A közokt. miniszter *Balázs Erzsébet* áll. polg. isk. tanárt áll. ttóképző-int. helyettes tanárrá kinevezte.

Államérvényes bizonyítvány kiállításának joga. — A közokt. miniszter az Isteni Megváltó Leányai szerzetesrend érsekújvári Szent Katalin nőnevelő intézetében a leányliceum I—III. osztálya számára az államérvényes bizonyítvány kiállításának jogát az 1941—42. tanítási évre, a soproni m. kir. *Trinyi Ilona* honvédtiszt leánynevelő intézet leánygimnáziuma I—IV. és leányliceuma I—IV. osztályai számára az államérvényes bizonyítvány kiállításának és az érettségi vizsgálat tartásának jogát az 1941—42. tanítási évre megadta.

Személyi hírek, előadások. — A kolozsvári szabadegyetemi előadások sorozatában *Domokos P. Péter* igazgató febr. 12-én *Magyarok Moldvában* címen tartott vetítéssel és hanglemezekkel kísért előadást. — *Árkossy Sándor*, dr. *Simor Ferenc*, dr. *Tóth B. Zoltán*, *Fónay Tibor*, *Palkó János*, *Putnoky Jenő* kolozsvári áll. tanítóképzői tanárok, illetőleg gyak. isk.

tanítók népművelési előadásokat tartottak hazánkról, népünkről, történelmünkről. A „Daloljunk együtt” magyar nótasorozatnak előadója Nagy Iván zenetanár volt. A népművelési előadásokra a közönség figyelmét felhívó művészi plakátokat dr. Bíró Béla int. rajztanár tervezte. — *Szentesiné Doby Ida* az Orsz. Egészségvédelmi (Zölkeresztes szolgálat) által hirdett bábjáték-pályázaton *Tündérméreg királyi kicsi lánya* c. versben irt egészségügyi bábjátékával pályadíjat nyert. A Zöldkeresztes Testvérek bábjáték-színházaiban országsszerte előadott egészségügyi bábjátékok a gyermekek és felnőttek ilyenirányú nevelését óhajtják szolgálni. — A pápai A. C. előadássorozatában rendezett adventi esteken dec. 3-án *Galló Pál Szociális igazságosság*, *Lauday Sándor* dec. 10-én *Isten neve*, *Szegedi László* dec. 17-én *Széchenyi vallásossága* címen tartott előadást a bencés gimnázium dísztermében. — Dr. *Móczár László* január 30-án a Magyar Rovartani Társaság ülésén *Homokpusztáink egyik kaparódaraszának életéből* címen színes felvételekkel kísért előadást tartott.

Irodalmi szemle. — *Ferenci István: Széchenyi István gyermekeivel* (Magyar Lélek, IV. évf. 2. sz.) — *Váradai József: Eötvös és Széchenyi* (Néptanítók Lapja, 75. évf. 4. sz.) — *Drozdy Gyula: A finn Lotta-szervezet* (U. o.) — *Szemes Gábor: Parasztfjúságunk levelei első filmes óráikról.* (Oktatófilm Közlemények, VII. évf. 2. sz.) — *Pödör Béla: Ismétlés-összefoglalás* (Néptanítók Lapja, 75. évf. 5.) — *Ferenci István: A só és a paprika.* Tanítási tervezet. (U. o.) — *Galló Pál: Táj- és népkutató munka az ország liceumaiban és tanítóképzőiben az 1940—41. isk. évben.* (Ethnographia, 52. évf. 3—4.) — *Szegedi László: A vallásos Széchenyi* (Pápa és Vidéke, 1941. dec. sz.) — *Galló Pál: Hősi harcokból áll Suomi történelme* (Magyar Katonaujság, 5. évf. 3. sz.) — *Galló Pál: Testvéri kézfogás* (Szébb jövőt, 2. évf. 7. sz.) — *Gyöngyössi Erzsébet: Beszélgetés a hóvirágról.* (Kisdednevelés, 67. évf. 3. sz.) — *v. Komárnoky Gyula: Jön a tavasz.* Szórakoztató rajz. *Hóvirág és ibolya készítése papirosragasztással* (U. o.)

Új intézet. — A közokt. minisztérium Szabadkán áll. kisdedóvónoképző-intézetet állított fel. Az új intézetet a volt áll. ttónoképző-intézet épületében helyezték el.

Bemutató tanítások a bpesti intézetekben. — A vitéz *Fraknóy József* tanker. kir. főigazgató által a bpesti intézetekben meghonosított bemutató tanítások ebben az isk. évben sem maradtak el. Az első ilyen tanítás febr. 26-án az áll. óvónoképzőben volt, ahol *Mácsay Károly* igazgató a II. osztály lélektani anyagából az *önzés, az érdek és a hivatáskereset* c. módszeres egységet tanította. Márc. 26-án a II. ker. áll. leányliceum II. osztályában *Szontágh Katalin* tanárnő a földrajzból mutatott be tanítást. Tétele: az Északnyugati Felvidék. A harmadik bemutató tanítás színhelye az áll. ttóképző-intézet lesz, ahol dr. *Padányi-Frank Antal* igazgató azt fogja bemutatni, hogy kell a tanítói hivatásóra keretében *Az ifjúság önnevelése* c. tételt megbeszélni. A bemutató tanításokat követő megbeszélésekből s kivált *v. Fraknóy József* kir. főigazgató összefoglalásaiból értékes irányító elvek szűrődnek le, melyek alkalmasak arra, hogy a liceumi és tanítóképzői oktatás elmélyült menetét és fejlődését biztosítsák a bpesti intézetekben.

Intézeti hírek. — *Bensőséges ünnep* színhelye volt febr. 12-én a pápai áll. ttóképző-intézet. *Kovács Ernő* szolgálatát kitöltő tanártól búcsúzott az intézet tanári kara és ifjúsága. Népdalok éneklése és *Móra Egy vándor magunk közül* c. költeményének szavalata után *Kovács Aladár* ifj. elnök mondott az ifjúság nevében búcsúbeszédet, megköszönte azt az értékes nevelőmunkát, melyet *Kovács Ernő* tanár a magyar föld- és haza-

szeretet erősítése tekintetében lelkükben végzett. Majd *Csekő* Árpád igazgató méltatta Kovács Ernő értékes tanári munkásságát, melyet példaképül állított a jövődő magyar nevelők elé és átnyújtotta neki a tanker. kir. főigazgató elismerő iratát. Az ünnepelt megható szavakkal mondott köszönetet az ünnepségért.

A jászberényi áll. liceum és tanítóképző hangversenye. — Az intézet febr. 7-én rendezte hangversenyét, mely alkalommal a dísztermet zsúfolásig megtöltötte a közönség. A 150 tagú énekkar az int. zenekar kíséretében Strauss János „Tavaszi hangok” és „A szép kék Duna” c. keringőt énekelte *Berzátzy* László zenetanár vezényletével. Az intézet 60 tagú szavalókórusa Mécs „Rohanás a tavaszban” c. költeményét adta elő. A költeményt *Bognár* Gyula tanár dolgozta fel szavalókórusra s a kórust is ő vezényelte. A műsor további során az intézet 180 tagú „nagy énekkara” Ádám „Balaton-Somogyi nótáit” énekelte, majd a tréfás zenekar vidám névnap-i köszöntője keltett derűtséget. A műsört 5 régi magyar tánc bemutatása fejezte be: a pajtás-, juhász-, botforgató-, üveg- és széktáncot 12 növendék járta el.

Márciusi tagértekezlet. — Egyesületünk márc. 16-án a IV. ker. rk. tanítóképző-intézetben tartotta ez isk. évi 6. tagértekezletét. A tagértekezleten igen sokan jelentek meg, hogy meghallgassák dr. *Padányi-Frank* Antal egyesületi elnöknek *A tanítóképzés alsó tagozata* c. alapvető jelentőségű előadását. Az előadás folyóiratunk májusi számában fog megjelenni. — Itt egészítjük ki az előző tagértekezlet programját. Az előző tagértekezleten ugyanis *Szemes* Gábor és *Bognár* Gyula kartársak előadásán kívül dr. *Fiala* Endre *Történelem és filmoktatás* c. előadása is elhangzott.

A férjes, özvegy és elvált asszonyok nevének megjelölése. — A gyakorlatban bekövetkezett visszasságok megszüntetése és egységes eljárás kialakulása céljából a közokt. miniszter elrendelte, hogy a jövőben minden hivatalos intézkedésben a férjes vagy özvegy vagy olyan elvált asszonyok, akik volt férjük nevének használatára bírói ítélet alapján jogosultak, férjük „né” toldattal ellátott teljes (családi és utó-)nevével és leánykori teljes (családi és utó-)nevükkel is megjelöltesse. Az ilyen nevek tehát minden hivatalos iratban így írandók: Nagy Péterné Kiss Mária.

Világi tanerők véglegesítése; oktatók parlamenti képvisellete. — A női szerzetesrendek által fenntartott közép- és középfokú iskolákban alkalmazott világi tanerők helyzete nem volt jövővel biztató. Minthogy véglegesítésük nem történhetett meg, néhány évi óraadói vagy helyettesi szolgálat után, mely sem előhaladásba, sem nyugdíjba nem számított be, kénytelenek voltak az iskolától megválni s a reménytelen küzdelmet esetleg egy másik ilyen iskolában folytatni. A Matesz (Magyar Tanügyi Egyesületek Egyetemes Szervezete) azzal a kérelemmel fordult a közokt. minisztériumhoz, rendeltessék el, hogy a női szerzetesrendek azokat a világi tanerőket, akik mint helyettesek 2—3 évig működtek iskoláikban, véglegesítsék. A kérelem nem volt hasztalan, az ilyen tanerőket most már véglegesítik. — A Matesz másik felterjesztésében arra kérte a közokt. minisztert, eszközölje ki, hogy az oktatók (tanítók, tanárok, tanügyigazgatási tisztviselők) parlamenti képviselletek kapjanak. Ennek a kérelemnek az ügyében végleges döntés még nem történt.

A tanítói lakások kérdése. — Vitéz *Fraknóy* József, a budapesti tanterület kir. főigazgatója a tanítóknak családi házzal ellátása ügyében rendkívül fontos és megvalósításra sok szempontból felette kívánatos tervet vetett fel. Elgondolása szerint minden tanító nyugdíjazásakor egyéni

tulajdonul egy háromszobás összkomfortos házat kapna, miután 40 év alatt lakbérével azt letörlesztette. Ezzel el lehetne érni azt is, hogy a tanítók inkább helyükön maradnának és sokkal kevesebb volna az áthelyezés iránti kérelem. De az esetleges áthelyezések sem zavarnák a terv megvalósítását, mert az áthelyezett tanító átvenné annak a házat, kinek helyére áthelyeztetett. Az életrevaló tervet a Tanügyigazgatási Tisztviselők és Felügyelők Egyesülete már magáévá tette. Kívánatos, hogy az oktatók többi nagy egyesülete is felkarolja. Sőt ki kellene azt terjeszteni a tanárság különböző kategóriáira és az oktatással kapcsolatos hivatalok tisztviselőire is.

Szülők Iskolája. — A vitéz *Fraknóy* József tanker. kir. főigazgató kezdeményezéséből oly sikerrel életrehívott Szülők Iskolája ennek az isk. évnek II. felében ismét gazdag munkarenddel kezdte meg működését. Eltérés az eddigi rendtől annyiban van, hogy most az előadások nem két helyen, hanem az előadó tanárok iskoláiban folynak. A február—április hónapokban megtartott előadások a következők: Dr. *Neveri* János gimn. igazgató: A tanuló munkája és az iskola minősítése; *Szabó Kálmán* gimn. igazgató: Jellemalakítás az iskolában; *Flóri* Miklós gimn. tanár: Az iskola és a szülők; *Filla* István gimn. tanár: A szülő és a „házifeladat”; *Komán* Andor gimn. tanár: A serdülőkor érzelmi élete; *Peczina* Endre gimn. tanár: A szülői ház és az iskola; *Kuchárik* József gimn. tanár: Az erő és egészség forrása; *Papp* Gyula gimn. tanár: Mit adhat a szülő gyermekének?; *Józsy* Ferenc gimn. igazgató: Az iskolán kívüli tényezők szerepe a nevelésben; *Ujvári* Pál gimn. tanár: A szülői ház az önnevelés szolgálatában; dr. *Bónis Pálné Wallon Emma* gimn. tanár: A szép szeretetere való nevelés; *Bazsó* Livia gimn. tanár: Fejlődő leánygyermek problémái; *Kálmán* Piroska leánygimn. tanár: Nehézségek a nevelésben; dr. *Haitsch* Ilona gimn. igazgató: A szülői ház és az iskola; dr. *Arató* Amália c. gimn. igazgató: A nevelés megoldásra váró feladatai; *Busákné Rácz* Mária dr. gimn. tanár: A környezet hatása a fejlődő leánygyermekre; *Sajó* Lujza ttóképző-int. tanár: Az önnevelés és a gyermek; *Réhelyi* Oszkár polg. isk. tanár: Gyakorlati tanácsok szülők számára; *Ligeti* Béla polg. isk. tanár: Polgári iskolai tanuló problémái; dr. *Vavrincez* Béla föv. tanár: A szülői ház és az iskola.

Szerkesztő-változás. — A Tanügyigazgatási Tisztviselők és Felügyelők Orsz. Egyesületének évenként négyszer megjelenő folyóirata, az *Iskola és Élet* a folyó évben szerkesztőt cserélt. Az eddigi szerkesztő, Ruszti-Rusztok Károly Kolozsvárra költözött s a szerkesztőségtől megvált. Az egyesület választmánya a szerkesztői teendők ellátásával *Dióssi* Frigyes mátyásföldi gimn. igazgatót bízta meg.

Értesítés. — Az érdekelt tanárok tudomására hozzuk, hogy *Váradí* József *Iskolaszervezetten* c. tankönyvének IV. kiadása a közeli napokban megjelenik.

Halálozás. — Márc. 9-én, életének 61. évében hunyt el *Vizhányó* Károly ny. áll. líceumi és ttóképző-int. tanár. 21 évig rajz- és kézimunka-tanára volt a kiskunfélegyházi áll. tanítóképzőnek. Keze alól nemcsak kiváló rajzkészségű tanítók, de művészek és rajztanárok is kerültek ki. Nyugalombavonulása első évében ragadta el a halál. Márc. 11-én temették Kiskunfélegyházán. Tanártársai és 36 évi tanári szolgálata alatt nevelt tanítók ezrei őrzik áldott emlékét! —

Felelős szerkesztő és kiadó: Molnár Oszkár.

19457 Sárkány-nyomda r.-t. Budapest, VI., Horn Ede-utca 9. Tel.: 122-190, 326-066.
Igazgatók: Wessely Antal és Wessely József.